

Agnieszka Holland Golden Globe díjas rendező a prágai tavaszról

„A rendszer antiszemita volt”

Miért nem a hazájában tanult filmezni, s lehet-e történelmi témával sikert aratni? – ezekről beszél **Agnieszka Holland**, aki az 1968-as prágai tavasz egyik mártírjáról, a cseh Jan Palachról készített sorozatot. Az HBO-n március 3-tól vasárnaponként látható epizódok készítésekor a lengyel rendező személyes élményeire is támaszkodott.

Foto | HBO Europe

» Jan Palach, amint felgyújtja magát (jelenet az Olthatatlan című filmből)

LUKÁCSY GYÖRGY | kultura@hettivalasz.hu

– Jan Palach története nem egyszerűen történelmi téma az ön számára. Éppen Prágában tanult, amikor a cseh egyetemi hallgató 1969-ben a Szovjetunió megszálló csapatai és a kommunista diktatúra elleni tiltakozásul felgyújtotta magát a Vencel téren. Emlékszik arra a napra?

– A prágai filmiskolában tanultam, ráadásul aktív diákkéletem éltünk akkoriban. Amikor Jan Palach meghalt, Varsóban voltam, a lengyel hatóságok elvették az útlevelemet és ott tartották. Palachról

így először a Szabad Európa Rádióban hallottam. Csak két héttel a halála után térhettem vissza a cseh fővárosba, s akkor még nem tudhattuk, hogy újabb két héttel később Jan Zajic Palachhoz hasonló utat választ tiltakozásának kifejezésére. Palach nemzeti hőssé vált, a temetésén százczek gyűltek össze, Zajic esete azonban a háttérben maradt. Ezekben a hónapokban hosszú idő után újra elhitték az emberek, hogy reménykedhetnek a változásban.

– Palachnak magyar követője is akadt: Bauer Sándor ipari tanuló a Nemzeti Múzeum kertjében gyújtot-

ta fel magát szintén 1969-ben. Tettenek okáról hallgatott a sajtó, így nem is válhatott széles körben híressé. Palachról ez nem mondható el.

– Valóban, ugyanakkor az emberek sajnos hamar elfeledkeztek róla és a prágai tavasz más hőseiről. Legalábbis nem beszéltek róluk. Igazán húsz évvel később vált Palach az ellenzéki mozgalom jelképévé.

– Filmjének főhőse Dagmar Burešová ügyvédnő, aki Palach becsületét védte az eleve kudarcra ítélt perben. Burešová később néppárti politikusként a rendszerváltás utáni Csehor-»

INTERJÚ

„Még mindig fáj”

Agnieszka Holland filmrendező

■ A legendás csehszlovák szakemberképzés üdvöskéjeként induló, majd játékfilmek és tévésorozatok végtelen folyamán edződő lengyel alkotó szép kört fut nálunk ezekben a napokban. A holokauszt idején játszódó filmje, *A város alatt* épp megjelenésünk napján kerül a mozikba, a rá következő hétvégén pedig az HBO adja a Csehszlovákia megszállása ellen a tűzhálalt választva tiltakozó Jan Palachról forgatott háromrészes tévésorozatát, az *Olthatatlant*. Mindezekről még Miskolcon, a Cinefes-ten beszélgettünk vele.

Magyar Narancs: Hol találta *A város alatt* történetét?

Agnieszka Holland: David F. Shamoon kanadai forgatókönyvíró találta az alaptörténetet egy újságban, és hozzám irányították vele. De én eleinte elég szkeptikusan álltam hozzá, mert egyáltalán nem voltam benne biztos, hogy még egy filmet akarok csinálni a második világháborúról – és semmiképpen sem angolul. Ő azonban nem adta fel, küldte az újabb és legújabb verziókat, míg egyszer csak azon kaptam magam, hogy a forgatókönyvvel álmodom. Ám akkor sem akartam angolul, és bár szinte biztos voltam benne, hogy így nem is lesz rá majd pénz, de tévedtem, az író produ-

cerék vállalták a kockázatot és nyertek: megtalálták a megfelelő anyagi forrásokat. És a történet eredeti nyelvére leforgathattuk a filmet.

MN: Mi baja volt az angollal?

AH: Ez egy viszonylag alacsony költségvetésű alkotás, nincsenek benne nagy sztárok, az angol teljesen elrontotta volna. Úgy csupán egy mese lett volna a csatornák világából, amely senkinek sem szól. Amúgy is, az angol nyelvű holokausztfilmek mindig nehezebben követhetők, még Polanski *A zongoristája* is, holott ő, ugye, túlélő, ezért nála kevésbé lehet autentikusabb egy rendező, de még így se hiszek annyira neki, és szerintem ennek az angol az oka. Talán egyetlen kivétel Hollywoodból Spielberg *Schindler listája* az extravaganciája miatt, ott viszont az eredeti nyelv lett volna furcsa.

MN: Az előbb azt mondta: nem akart még egy második világháborús filmet csinálni, annak ellenére, hogy korábban többször is úgy nyilatkozott, mennyire közel áll önhöz a téma. Hogy is van akkor ez?

AH: Hát, pontosan ezéért! Mert nekem még mindig fáj a holokauszt. Gondolja csak el, manapság már legalább két, hacsak nem három évig dolgozunk egy-egy filmen! Éljen tehát az ember nap mint nap fájdalomban több éven keresztül? Kell az, hogy minden napomat át- lengje a koncentrációs táborok emléke? Én ezt nem akartam.

A VÁROS ALATT

Olykor felmerül a kérdés, lehet-e filmet csinálni a holokausztról. Főleg persze akkor merül fel a kérdés, amikor valaki filmet csinál a holokausztról. A válasz ezzel meg is lenne (igen, lehet), legfeljebb azt érdemes hozzátenni, hogy ki szerint. Például Spielberg szerint lehet, Roberto Benigni szerint lehet, és így tovább egészen Agnieszka Hollandig, aki szerint – miként azt Oscar-díjra jelölt filmje, *A város alatt* elkészültének ténye is bizonyítja – szintén lehet. Elhatározás és kivitelezés kérdése az egész; Hollandnak egy teljes csatornarendszerre, illetve annak hű mására volt szüksége, hogy lejátszhassa, miként menekült meg néhány zsidó egy kezdetben nem túl derék, ám az emberségét – sokakkal ellentétben – leküzdeni mégsem bíró csatornamunkás segítségével. Történetünk Lvovban, a gettó alatti csatornában játszódik – Wajda előcitolása ezen a ponton úgyszólván kötelező, ámbár ez a csatorna és az a *Csatorna* (1957) két külön járat, és az összehasonlításból nem feltétlenül Agnieszka Holland jön ki a legjobban.

Úgy tűnik azonban, hogy Steven Spielberg elfilmezte a lengyel rendezőnél a holokausztot, mert *A város alatt* mintha csak Oskar Schindler megtéréstörténetét ismételné, ezúttal a nép soraiban – a lengyelében – keresve egy megfelelő (tehát nem kitalált) alanyt a feladatra. Spielberget hollywoodi oldalról beelőzni, hát, nem sok sikerrel kecsegtető vállalkozás... Holland filmje ugyanis egy nett hollywoodi eleje-közepé-vege történet rendes és nem rendes emberekkel, előkészítéssel és katarzissal. Legfeljebb Spielberg ördögi náciája hiányzik – talán ez lenne a többlet, a sokat emlegetett európai érzékenység. Holland mostanában amerikai tévésorozatokban (*Treme*, *The Killing*) vállalt munkát, amitől persze még csinálhatott volna egy tisztességes holokausztfilmet, és hát pont ezt is csinálta: dobott egy tisztességeset. Egy amerikai kritikus fogta meg a lényeg lábát, amikor kifejtette, egyébként dicséretileg: „olyan ez a film, mintha Anne Frank talált volna egy *becstelen brigantyt*, aki segítene neki megtervezni a nagy szökést”. A kolléga, habár túloz, fején találta a szöveget. *A város alatt* egy mozgalmas mese jókról és rosszszakról, régi idők népi-társáról és régi idők megjavuló csatornamunkásairól. Karinthyval szölv: Egyszerű és tiszta nóta / Gólyafészek, háztető – / Nincsen benne semmi, ámde / Az legalább érthető.

Agnieszka Holland filmjében minden világos és érthető. Miként a mellékelt ábra is bizonyítja, lehet csinálni játékfilmet a holokausztról. Csak nem érdemes.

- kg -

Forgalmazza a Vertigo Média

INTERJÚ + KRITIKA

MN: A város alatt főhőse a csatornájáratokon keresztül igyekszik megmenteni többek életét, igaz, eleinte egyáltalán nem önzetlenségből, hanem a várható anyagi haszon fejében. Raoul Wallenberg neve merül fel, akiről egyre sűrűbben írja a svéd sajtó, hogy pénzért és ékszerekért menekítette az embereket.

AH: Teljesen mindegy, hogy miért. Wallenbergről sem kellene úgy gondolkodni, hogy évtizedekig ő volt az angyal, most meg hirtelen ő a rossz fiú. A lényeg, hogy segített az embereken, az másodlagos, hogy mi volt a mozgatórugója. Így van ez az én hőszám esetében is.

MN: Azóta forgatott más is, az sem egy vígjáték éppen.

AH: Nemrég fejeztem be az *Olthatatlan* című HBO-s minisorozatot, a prágai tavasz egyik leghíresebb cseh személyiségéről, Jan Palachról, arról a huszonegy éves egyetemistáról, aki önmagát gyújtotta fel '69-ben, hogy ezzel is tiltakozzon a kommunista diktatúra és Cseh-

szlovákia szovjetek általi megszállása ellen. Nézze, nekem az első fontos állomásom az életben az egykori Csehszlovákia volt: ott jártam filmes iskolába, éppen akkoriban. Rengeg barátom volt, és noha az is külföldnek számított, a rendszer, a hangulat mégis szinte ugyanaz volt, mint a szülőházamban. A más-ként gondolkodókkal is kapcsolatban álltam, még egy rövid időre börtönbe is kerültem, és Jan Palach története úgyszólván az orrom előtt zajlott. Ez az én történetem.

MN: Ami aztán vett egy újabb fordulatot.

AH: A nagy váltás a Nyugat volt, de azt mondom, hogy mindig, amikor veszítünk valamit, legyen az akár a hazánk, rögtön nyerünk is. Az Egyesült Államokban például jóval több emberhez juthattak el a filmjeim, s többen is inspirálhattak. Az egy helyben maradás elég erős korlátokkal jár, inkább az olyanoknak való, akik egyenes úton szeretnének eljutni a halálba, és mindig egy és ugyanazon az ablakon szeretnek ki-

felé nézelődni. Így bár azt, amit látnak, mélyebben, alaposabban megnézhetik, de az mindig ugyanaz marad. Én egy másik életvitelt választottam, állandó utazással és helyváltoztatással, de úgy érzem, így több a tapasztalatom is.

MN: Milyen a viszonya manapság Lengyelországgal?

AH: Ambivalens. Hasonló történetek Magyarországon is vannak, biztos érti, hogy miről beszélnek: egyszerre szeretem és gyűlölöm Lengyelországot. Ragaszkodom a lengyel kultúrához, az emberekhez, és büszke vagyok a hazám örökségére. A hülyeség és a visszamaradottság, ami viszont néha mindent áthat, kifejezetten idegesít. Igaz, meg kell hagyni, ma már én vagyok a nagy lengyel rendező, tényleg tisztelet övez otthon. Jelenleg az Egyesült Államokban és Franciaországban élek, de csak Lengyelországban tudok igazán örülni vagy éppen dühöngeni egy jó vagy rossz hír hallatán.

Szalkai Réka

Tévé sorozat

J. P. a bölcsészkarról

Agnieszka Holland: *Olthatatlan*

■ Afelől semmi kétség, hogy Agnieszka Holland nagyon tud filmet csinálni. Bármilyen környezetben, bármelyik történelmi korban szűrja is le a kameráját, ott nemcsak a kor/hely hangulata lesz alaposan megidézve, de az ember sem vész el a drága díszletek közt. Szakmai berkekben ezt úgy hívják, hogy profizmus: amikor az is látszik, ki s hogyan fut át a macskaköves úton, és az is, hogy milyen érzelmek hogyan futnak át egy emberi arcon. Egy szó, mint száz, Hollandnál alkalmasabb szakembert aligha lehetett volna találni Jan Palach történetét korszerű, igényes televíziós eszközök-

kel elmesélendő. Kell is, hogy minden részlet klappoljon, hogy Jan Palach látványos koreográfiára, thrillerbe illő módon gyűjtsa fel magát, hogy a fiát elvesztő anya fájdalma több mint szívzaggató legyen, hogy a nyomozást vezető rendőr arcán a jellembeli összetettség okán ne csak a rendszert kiszolgáló cinizmus tükröződjön, s persze az, hogy a hatvankilenc éves kor is minden ízében stimmeljen. Azért nagyon fontos, hogy mindig történjék valami, és ez a valami tökéletes illúziót keltsen, mert egyébként a filmkészítők – régi szokásuk ez – semmit sem gondolnak a rájuk bízott tények

halmazáról, azon túl persze, amit néhány mondatban is le lehet írni. E tekintetben Jan Palach és az utána jövők története a Hitlerrel szembeszálló Sophie Scholl vagy a Baader–Meinhof-csoport rokona: profi munka, a maga nemében élvezetes mozgóképes segédanyag.

Egyébiránt ez a nemgondolás nem ördögtől való: úgy is lehet nézni, hogy most még nincs idő gondolkodni, most még mesélni kell, lefektetni az alapokat, és ha majd évente készülnek a filmek Jan Palachról, majd akkor lehet leülni merengeni. Egyelőre azonban a feszített tempójú történetmondás folyik, az anya, a báty, az ügyvédnő, a rendőr és a cseh társadalom alsó-felső szereplőinek mozgatása egy önmagát felgyújtó fiatal ember történetében.

Köves Gábor

Március 3-tól az HBO műsorán.

AGNIESZKA HOLLAND: OLTHATATLAN; A VÁROS ALATT

Közel, Európában

MARGITHÁZI BEJA

AGNIESZKA HOLLAND EGY TELEVÍZIÓS SOROZATTAL ÉS NAGYJÁTÉKFILMMEL FOLYTATJA A TRAGIKUS KELET-EURÓPAI KÖZELMÚLT FELIDÉZÉSÉT.

Kelet-európai drámák, hollywoodi adaptációk, amerikai tévésorozatok – az idén 65 éves Agnieszka Holland azon kevés, gazdag életművet ma is aktívan továbbépítő kelet-európai rendezőnők közé tartozik, akik Hollywoodba éppúgy bejáratosak, mint az európai koprodukciók világába vagy szülőhazájuk filmgyártásába. A Varsóban született, Prágában végzett, Párizsban letelepedett, New Yorkban is tanító Holland egykor Wajda, Zanussi, Kieslowski asziszisztenseként, munkatársaként, illetve forgatókönyvírójaként kezdte pályafutását, később pedig úgy kirándulgatott át egy-egy díj (Golden Globe, 1991: *Európa, Európa*), Oscar-nevezés, vagy rendezés (*A titkos kert*, 1993; *Washington Square*, 1997; *Beethoven árnyékában*, 2006) erejéig a tengerentúlra, hogy közben Európában

is dolgozott (*Olivier, Olivier*, 1992; *Teljes napfogyatkozás*, 1995; *A gyógyító*, 2002), és nem adta fel életművének a közelmúlt kelet-európai történelmét feldolgozó vonulatát sem. Ez utóbbi, a nyolcvanas évek második felében több oldalról is átvilágított tematikát (*Angry Harvest*, 1985; *Megölni egy papot*, 1988; *Európa, Európa*, 1990) éppen az a nemrégiben befejezett tévé- illetve nagyjátékfilm folytatja, melyek történetesen alig néhány nap különbséggel debütálnak Magyarországon.

OLTHATATLAN

Az HBO Europe egyszerre saját fejlesztésű és gyártású, frissen befejezett cseh minisorozata nem az első tévés munka Holland-életművében, aki több, hosszabb-rövidebb tévéfilmmel a háta mögött, az ezredforduló óta

„Jó pénzért hajlandó segíteni”
(A város alatt)

egyre gyakrabban jegyzi különböző amerikai (*Döglött akták*, *Drót*, *Treme*, *The Killing*), illetve lengyel (*Ekipa*) sorozatok epizódjait. Az *Olthatatlan* (*Hořici keř*, szó szerinti fordításban: *Égő csipkebokor*) három, külön-külön is majd' nagyjátékfilmyi hosszúságú része ezúttal – a cseh illetve szlovák film által eddig fel nem dolgozott –, prágai Vencel téren 1969 januárjában önmagát felgyújtó Jan Palach mártírján keresztül igyekszik a szovjet megszállás utáni csehszlovákiai átrendeződés társadalmi láttelejét nyújtani. A sérüléseibe néhány nap múlva belehaló Palach tiltakozó tette dramaturgiailag is a filmcselekmény gyújtópontja: Štěpán Hulík forgatókönyve úgy állít emléket az alig húszéves filozófushallgatónak, hogy közben szinte semmit sem tudunk meg róla, esetleges társairól és közelebbi indítékairól; flashbackek nélkül, a következményekre koncentrálna a film valódi főszereplőjévé az az ambiciózus, kompromisszumképtelen fiatal ügyvédnő, Dagmar Burešová válik, aki saját és családja jól felfogott érdekei ellenére vállalja Palachék képviselőtét egy becsületsértési perben, mikor egy pártkatoná több fórumon is azt terjeszti, hogy a fiú csak ingyencirkuszt akart, és fogalma sem volt róla, hogy „hideg tűz” helyett benzint locsol és gyújt magára. A trilógia első része a frissen szerveződő cseh és szlovák ellenállással, diák-tüntetésekkel, tiltakozásokkal párhuzamosan mutatja be a fokról-fokra finomodó (értsd: aljasodó) titkosrendőrségi módszereket, mellyel megpróbálják felgöngyöltíteni és kontroll alatt tartani az egyre dagadó Palach-ügyet, ezzel is bizonyítandó, hogy nincs szükség erősebb szovjet beavatkozásra – jöhet tehát az elkenés, elfedés, deheroizálás. A rövidebb, de komorabb és feszültebb második részben a magánéletekbe betekintő, jól bevált titkosszolgálati eljárások (telefonos zaklatás, leplezetlen követés és megfigyelés) teszik próbára a főbb szereplők nyugalmát és idegeit. Mindenkinek van gyenge pontja, veszténivalója, aminek nevében zsarolható: férje, állása, lánya, nyugalma, egészsége. És miközben az eleve kilátás-

k r i t i k a , k r i t i k i k a , k r i t i k a , k r i t i k i k a , k r i t i k a , k r i

talán tárgyalás utolsó epizódjában a megfélemlítések és beszervezések körbeérnek, keserű fintorként, Jan Palach testét – a hozzátartozók tudta és beleegyezése nélkül – végül azok hantolják ki és hamvasztják el, akiknek ehhez sem közük, sem joguk nem lett volna.

Habár Holland filmjének háttérét történészi-szakértői bizottság ellenőrizte, korhű kellékek, díszlet, jelmez és archív felvételek hitelesítik, az egyetlen színészi alakítások, a moralitás és a pátosz túlhangsúlyozása, a túlzásba vitt stilizálás miatt a történet helyenként veszít az erejéből. A sorozat nem a rendezés erényei, hanem a megidézett karakterek által lesz figyelmet érdemlő történelmi filmmé. Kevés benne az olyan némán is erős drámaiságú jelenet, mint a második rész elején a saját testét vissza, benzinnel bekenő, leöntő Jan Zajíc zárt szobában percekig tartó készsüldőse a februári, sokkal kisebb visszhangot kiváltó, újabb öngyújtási aktusra. Pedig a mindhárom részt bevezető, dinamikus főcím többet ígért: az archív felvételekből összevágott, fekete-fehérben induló intróban a rokkó fiatalok képét közeledő tankok, majd tüntetések színes képei váltják fel, hogy pár kockával később megjelenjen a tűz, a vér és a holttestek is. A rendületlenül szóló rock fokozatosan elhallgat, a lendület alábbhagy,

„Felgöngyölíteni, kontroll alatt tartani”
(Olthatatlan)

tétovaság, döbbenet, csend, és a zavargások környezeti zajai erősödnek fel – ami tehát nem annyira az *Olthatatlan* stílusának, mint inkább az üzenetének a pontos összefoglalása.

A VÁROS ALATT

Szintén megtörtént események alapján készült a néhány évtizeddel korábban, a második világháború utolsó éveire visszakapcsoló, lengyel–német–kanadai koprodukcióban készült, tavalyi Oscar-várományos, *A város alatt*, mely az idősebb, vagy a filmtörténetben járatos nézőkben méltán idézheti fel Wajda *Csatornáját* is. A Lvovi gettóban élő zsidók menekülési útjukat próbálják előkészíteni a földalatti vízvezeték-rendszerbe, mikor össztetalakoznak Leopold Socha csatornamunkással, aki éppen kisebb betörésekből szerzett zsákmányát rejtegeti az alagút téglái mögé, és jó pénzért hajlandó segíteni a rejtékhelyet keresőknek is. A továbbiakban ez a csöppet sem szimpatikus, antiszemita, hithű katolikus tolvaj fokozatosan a film főszereplőjévé lép elő, miközben ő lepődik meg a legjobban a benne végbemenő változásokon.

Az egyik túlélő visszaemlékezéseiből íródott forgatókönyv alapján Holland egy a feszültséget mindvégig fenntartó, árnyalt figurákat és szélsőséges érzelmeket mozgó, fordulatokban gazdag, fő helyszíné révén egyedi ho-

lokausz-film-et rendezett, melyben a háborús szörnyűségek és személyes, közelről átélt tragédiák mind a zsidó, mind a lengyel túlélők számára az önzésből, csalásokból, hazudozásokból a megisztulás felé vezető utat nyitják meg. A sokszereplős, felváltva ukrán, német, lengyel, jiddis nyelven beszélő, az emberi viszonyokat életszerű sokszínűségükben, folyamatos alakulásukban bemutató *A város alatt* annak ellenére sem válik klausztrófóbikussá, hogy nagyrészt abban a sötét, dohos alagútrendszerben, illetve patkányoktól hemzsegtől, és szennyvízzel áztatott, szűk beugróban játszódik, ahol Socha végül tizenkét zsidó menekültnek biztosítja az életfeltételeket hosszú hónapokon át. A lenti világ képeit folyamatosan kísérik a fenti, csöppet sem felemelőbb Lvovi hétköznapok eseményei, de a sötétséget és bezártságot Hollandnak és operatőrének (Jolanta Dylewska) sikerült olyan aktív történetformáló és atmoszférateremtő adottságként kezelniük, mely a szereplőket nemcsak egymáshoz, hanem a nézőhöz is végérvényesen közelebb hozza.

A VÁROS ALATT (W ciemności /In Darkness)

– lengyel–német–kanadai, 2011. Rendezte: **Agnieszka Holland**. Írta: **Robert Marshall** dokumentumregényéből **David F. Shamoon**. Kép: **Jolanta Dylewska**. Zene: **Antoni Lazarkiewicz**. Szereplők: **Robert Wieckiewicz** (Leopold Socha), **Benno Fürmann** (Mundek Margulies), **Agnieszka Grochowska** (Klara Keller), **Maria Schrader** (Paulina Chiger), **Herbert Knaup** (Ignacy), **Julia Kijowska** (Chaja). Gyártó: **Schmidt Katze Filmkollektív – Film Works – Polsky Instytut Sztuki Filmowej**. Forgalmazó: **Vertigo Média**. *Feliratos*, 145 perc.

OLTHATATLAN (Hoříci keř/Burning Bush)

– cseh-amerikai, 2013. Rendezte: **Agnieszka Holland**. Írta: **Štěpán Hulík**. Kép: **Rafal Paradowski**, **Martin Strba**. Zene: **Antoni Lazarkiewicz**. Szereplők: **Tatiana Pauhofová** (Dagmar Burešová), **Jaroslava Pokorná** (Libuše Palachová), **Petr Stach** (Jiří Palach), **Ivan Trojan** (Jireš ōrnagy), **Jan Budař** (Radim Bureš), **Vojtech Kotek** (Orndřej Travniček), **Martin Huba** (Vilém Nový). Gyártó: **HBO Czech Republic**. Az **HBO Hungary** bemutatója. 3x80 perc.

Az *Olthatatlan* március 3-tól vasárnap esténként látható az HBO-n. A minisorozat 1. részé, ezzel párhuzamosan, négy héten keresztül regisztráció nélkül megtekinthető az HBO GO-n (www.hbogo.hu) is.

A sötétség árnyalatai

FILM

Papp Sándor Zsigmond

A város alatt

Forgalmazza a Vertigo Media

Szomorú, de pozitív üzenettel bíró mű, mondják el a film vetítése előtt. Az élet győzelméről szól, teszik hozzá, és ezzel nem is nagyon lehet vitatkozni. Csak előtte még végig kell nézni, ahogyan sorozatban veszít, és vele áll veszésre az emberség meg a méltóság is. Hogyan esik el a humánium minden bástyája, hogy végül egy megmaradjon. *Agnieszka Holland* filmje ugyanis a Lvovi gettó pusztulásáról szól, illetve maroknyi ember megmeneküléséről, akik a város alatti csatornahálózatban húzták meg magukat.

A rendezőnő nem is nagyon kertet, egyből az emberi nyomorúság közepébe irányítja a kameráját. A szenvedés és élvezet epicentrumába, hiszen egyszerre látunk fakordában elszállított holttesteket és szeretkezést, ezzel le is verve a fontosabb cölöpöket. Am a film nem a két véglet közötti szürke zónát járja be, hanem megmarad a sötét, talán túlzottan sötét színeknél. És ezt nemcsak arra értem, hogy a játékidő tetemes része a csatornában, vakosítottan telik, hanem arra, hogy úgy, olyan irányítatlanul és nyersen zúdul ránk a szenvedés, hogy egy idő után eltompul bennünk a döbbenet. Elvész a katarzisz ereje, hiszen a halál itt nem dráma, hanem napi rutin. Mintha Holland egy gettóban bekövetkező halál minden egyes fajtáját be akarná mutatni, hogy filmje hiteles és áttűtő legyen. Pedig egy halál éppolyan hiteles és megrázó lehet,

S talán épp ezen sötét színek fel-festése miatt nem marad idő és hely az apróságokra. Például jobban szeretnék érteni, hogy menekülés közben miért szakad ketté egy család, a hivatalos indok ugyanis túl egyszerűnek tűnik (a férj látványosan félrelép a gettóban, és inkább a szeretőjével menekül), vagy hogy egy el-

kényeztetett lány miért szökik meg a csatornából. Miért választja a büszös menedék helyett a biztos halált, hiszen eddig úgy tudtuk, hogy az életosztón mindennél erősebb, most viszont kiderül, hogy a halálnak is lehet minősége. Nem mindegy, hogy úszó fekália között következik be, vagy odafönt, a napfényes

koncentrációs táborban. Szóval ezeket az apró emberi drámákat és választásokat szeretnék jobban érteni, többnek látni pusztá hitstériánál, ám Holland többször is a látványra koncentrált. Megelégszik azzal, hogy mindent megmutathat, a csatornában úszó holttesteket, a kivégzések brutális logikáját, és kevésbé figyel

arra, amit csak közvetve mutathatna meg. Pedig legtöbbször a láthatatlan részeket vezetnek el az emberi aljasság bugyraiba: valaki azért jeleníti fel a város alatt bujkálókat, mert égett hagyma szagát érzi a konyhájában. Ez gyűri fel a csatornából. S az elfogott zsidókért az ukránokkal, lengyelekkel, németekkel egyes Lvovban szép fejpénz jár.

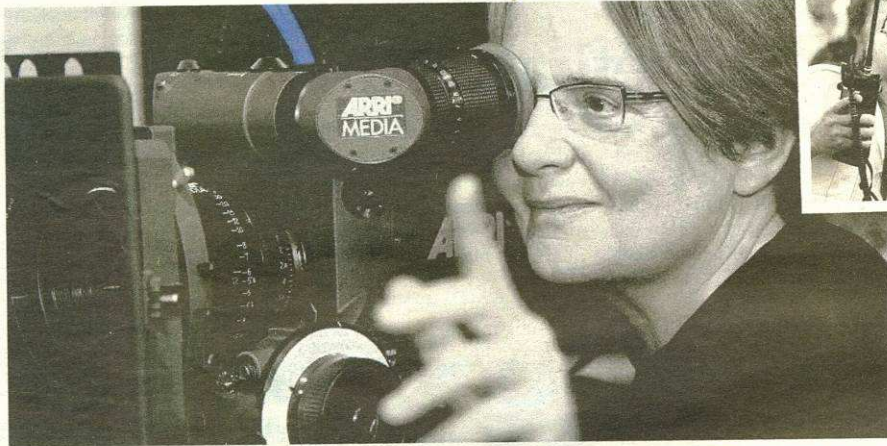
Persze a látvány itt alig megkerülhető. A csatorna, az itt berendezkedő élet valósága annyira nyomaskodik, hogy amikor végre felmerészkedik a kamera a salétromos, szuroksötéten csillogó falak közül, akkor a néző is levegőt vesz. Mert a bűz, a patkányok folytonos motozása, a szenny valószínűleg átsap a vásznon.

A csatornabeli látvány mellett jól építi fel a film, a főszereplő Socha (*Robert Wieckiewicz* meggyőző alakítása) jellemváltozását is. A szennyvízmunkást előbb fosztogatóként látjuk, majd a kínálkozó helyzetet kihasználó nyereszkezőnek, hogy végül a saját családjánál is fontosabbnak érezze a csatornába szorult emberek sorsát. A hrabali záróképek feloldozást sugalló jelenete után (pálinkával és tortával várja a felszabadult városban a föld alól hunyorgóva előmászó zsidókat) viszont nagyot csattan a Socha sorsát eláruló felirat, amely talán az egész film drámaiságát sűríti össze. A háború után nem sokkal bekövetkező fatális tragédia után (a lányát elsodorta egy orosz tank, s amikor ezt szövé tette, lelőték), a temetésen mondja valaki: Ez Isten büntetése volt, amiért segített a zsidókon.

Talán a film erénye vagy épp gyengesége az, hogy ez a mondat ütött leginkább szíven. Pedig *A város alatt* amúgy is tényleg gázol a sötétségben.

Min minden, kel bűntetkezik be a halál: a csatorna mélyén, vagy odafönt, a napfényes koncentrációs táborban

LENGYEL NŐ

Szeméhez tapasztja a kamera keresőjét

Tévedés azt hinni, hogy régebben, mondjuk, harminc évvel ezelőtt, a férfiak lenézték volna a nőket. Egyet mindig beengedtek maguk közé emblematikus figurának. Így minden nemzeti filmművészetnek is van egy nagy rendezőnője. A miénk Mészáros Márta, a csehekek Chytilová, a lengyeleké pedig Agnieszka Holland.

SZÖVEG: FORGÁCS IVÁN

BEZÁR:
01. 31.

HELYSZÍN:
Lengyel Intézet
(Budapest VI., Nagymező u. 15.)

CÍM:
Agnieszka Holland arcai.
Lengyelország. Európa. A világ. Fotókiállítás

BELÉPÉS:
ingyenes

A film látványos művészet, de nemcsak alkotásait, színészeit lehet mutogatni, hanem az alkotóit, így a rendezőit is. Főleg ha nők. Az ő munkájuk is látványos. Tanulmányokat, könyveket mindenképpen kell írni róluk, de egy jó fotókiállítással is hatásosan fel lehet idézni alakjukat, egyéniségüket. A lódzi filmmúzeum már több ilyen kiállítást csinált, a budapesti Lengyel

Intézet pedig sosem tartotta távol magától az érdekes dolgokat. Kiesowski, Polanski, Jerzy Hoffman után most A Rendezőnő, Agnieszka Holland arcai is megtekinthetők falai között.

A hölgy ebben a műfajban is egyenrangú társa

”A KÉTSÉGEK, amelyeket én a legnagyobb erősségemnek tartottam, az ő szemükben gyengeségnek tündek.

Ismerős, rendezőről rendezőre ismétlődő helyzetek, mozdulatok. De pár remek kép azért meg tudja ragadni a sajátos vonásokat. Első francia filmjének anyagánál az alábbi mondatokat olvashatjuk Hollandtól: „Akkor értettem meg először,

hogy nem oszthatom meg a kételyeimet a stábbal. A kétségek, amelyeket én a legnagyobb erősségemnek tartottam, az ő szemükben gyengeségnek tündek.”

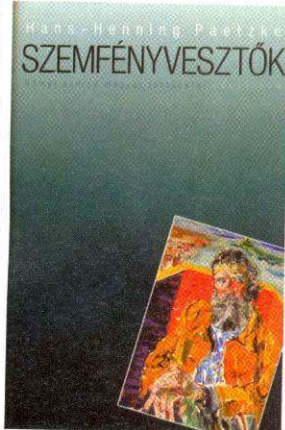
A képeken plasztikusan jelenik meg a rendszert váltott közép-európai nemzedék kényszerű attitűdváltása. A sok töprengésből, bizonytalanságból, „erkölcsi nyugtalanságból”, kritikai indulatból kiforrott kristályszerkezetek után jön

férfi kollégáinak. Lelkesen tapasztja szeméhez a kamera keresőjét, gesztikulálva magyaráz, lázasan-csendesen utasítást ad színészeinek, elcigarettáztat nagyokkal és kicsikkel, vidám a stábbal, neheztel a stábra. És olykor gyötrődik. Meg persze átszellemül. Szétfeszíti az alkotás.

a kényszeredett derű, magabiztosság, nyílt tekintetű zárkózottság. Szerencsére a filmek azért jók maradnak, a belső szigor óvja a tehetséget. Tévé szerkesztőknek is ajánlanám ezt a kiállítást. Hátha előveszik, és be tudják préselni valamelyik éjjelen csatornájuk műsorába a Vidéki színészeket, a Keserű aratást vagy az Európa, Európát. ■

KÖNYV + FÉLREGÉNY
**Hans-Henning
Paetzke:
Szemfényvesztők**

A Német szerző magyar történetei alcímű Paetzke-kötet műfajilag nehezen besorolható. Memoárnak túl áttételes, ráadásul váltakoznak benne a valós és árulkodóan beszédes álnevek.

Regényként viszont akkurátusan tapad a valósághoz, az olvasó számára a szereplők beazonosítása külön izgalom, még ha az önéletrajzi szerzője nyújt is segítséget a források megjelölésével és eddigi életművével. A Szemfényvesztők főhősének, Leo Kleinschmidtnak az életrajza kísértetiesen azonos az 1943-ban, Lipcsében született írójával, akit 17 évesen az NDK valamennyi középiskolájából eltanácsoltak, majd katonai szolgálat megtagadásáért bebörtönöztek, aki 1968-ban választott hazájába, Budapestre menekült, öt év múltán pedig az NSZK-ba emigrált, a rendszerváltás után viszont Magyarországra tért haza. Paetzke (Kleinschmidt) műfordító, Konrád, Esterházy, Nadas, Petri és Závada műveinek avatott tolmácsolója, s egyben hamisítatlan kelet-európai értelmiségi, aki született

(és történelmileg szégyellt) németiségevel csakúgy békétlen, mint választott magyarságával, aki szokványosnak nem mondható köz- és magánéletét kíméletlen nyíltsággal írja bele félregényébe, de hasonló módon bánik magyar irodalmi és politikai „áldozataival”, barátaival, ellenségeivel, szerelmeivel. A kifogástalan magyarságú fordító anyanyelvén szólalt meg íróként, fojtogatóan burjánzó vagy éppenséggel szikár mondatai Sziij Ferenc fordításában válnak felejthetetlen olvasmánnyá.

KALLIGRAM

FILM + HÁNYATOTT SORS
A város alatt

A második világháborúban csatornafelügyelőként dolgozó Leopold Socha eleinte busás fizetségért vállalta, hogy a Lvovi szennyvíz-alagutakban zsidókat bújtat. Aztán azzal szembesült, hogy az üldözöttek az embertelen állapotok között sem adják fel a küzdelmet, és többé már nem számított, hogy kifogytak kuporgatott vagyonukból. Socha a maga és családja életének kockáztatása árán, tizennégy hónapon át gyámolította

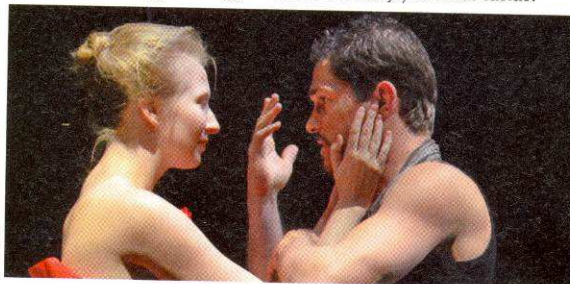

a családokat, menekítette őket az egyik bűzös, nyirkos, föld alatti járatból a másikba. A jellemfejlődés ábrázolásában rejlt lehetőség is közrejátszott, hogy a lengyel film meghatározó alakja, Andrzej Wajda gyakori alkotótársa, Agnieszka Holland számos katartikus holokausztfilm után hozzányúlt a történethez. A megrázó film történetet dolgoz fel: a város alatt bújtatott csapat egyetlen élő tagja, Krystyna Chiger Lány zöld pulóverben című, 2008-as kiadású memoárján, illetve Robert Marshallnak a naplót feldolgozó regényén alapul. A forgatókönyvnek nem mellékes momentuma, hogy a hányatott sorsú Lwów-Lemberg-Lvovban játszódik, amely hol a Monarchiához, hol Lengyelországhoz, hol a Szovjetunióhoz tartozott. Ma Lvivnek hívják, és az ukrán nacionalizmus fővárosaként emlegetik.

VERIGO MÉDIA

SZÍNHÁZ + ISTENEK ALKONYA
Amphytrion

Jupiter, a Föld és az Olympus teljhatalmú ura beleszeret egy földi nőbe. Istenként csak úgy teheti magáévá Alkménét, ha az asszony férje, a dicső hadvezér, Amphytrion képében látogatja meg. Megállítja a pályáján a napot, hogy egy szokatlanul hosszú, szenvedélyes éjszakát tölthessen együtt az asszonnyal, aki úgy érzi: háborúból váratlanul visszatért párja csodálatosabb szerető, mint valaha. Merkúr, Jupiter segítője, a thébai hadvezér szolgálójának, Sosiasnak az alakjába bújva egyengeti a pástörörát. Az igazi Amphytrion és Sosias megérkezése azonban mindent összezavar. Udvaros Dorottya Merkurként szolga képében is a mindenható isten szerepét játssza. Alföldi Róbert mint Jupiter hiába árasztja el gyöngédségével az asszonyt, szenved attól, hogy Alkméné öböne is a halandó férjét szereti. Nagy Zsolt a féltékenységtől és kétségbeeséstől gyötrődő hadvezér, aki asszonyától megfosztva oly kisszerűen viselkedik, hogy már-már méltatlanná válik a neje szerelmére. Znamenák István és Nagy Mari a szolga házaspár buffoszerepében ellenpontozza az istenek és a patriciusok világát. Heinrich von Kleist művében, Gothár Péter rendezésében a halhatatlan istenek kegyetlen játékot űznek az emberekkel. Tihanyi Ildi terve alapján újrahasznosított csomagolóanyagból készült, könnyen lefoszló jelmezőik azonban egyaránt gyarló, sérülékeny jellemet takar.

NEMZETI SZÍNHÁZ, GOBBI HILDA SZÍNPAD

TÁRLAT + MŰVÉSZTELEP
Zóna

Fiatal, tehetséges képzőművészek, akik megmérették már magukat a nemzetközi szinten is, de igazán az kapcsolja össze őket, hogy 1997 óta évente tartanak néhány hetes workshopot a Nagyváradhoz közeli Élesden. Többüket a gyökereik is Erdélyhez kötik; Bodoni Zsolt, Herman Levente, Szász Sándor, Incze Mózes és Balázs Imre Barna

Holokausz a csatornarendszerben

Agnieszka Holland Oscar-jelölt filmje, A város alatt megrázó őszinteséggel beszél a második világháború szörnyűségeiről megtörtént események alapján. A lengyel alkotásnak szerencsére sikerül gazdagítania a második világháborús tematikát.

F I L M

KÁRPÁTI GYÖRGY

Agnieszka Holland régen dédelgetett filmlerve készült el A város alatt című holokauszdrámával, s ez a személyes ambíció máris választ ad arra a kézenfekvő kérdésre, hogy lehet-e ebben a témában még újat mondani, lehet-e gazdagítani az eddig is sokszínű világháborús filmes kánont. A személyes ügyek sorában az előző években Andrzej Wajda és Roman Polanski is elkészítette saját munkáját, így egyáltalán nem meglepő, hogy Holland érdeklődése is a lengyel történelem legtragikusabb korszakára irányul – ráadásul immár harmadszor.

Az utóbbi években komoly nemzetközi karriert is elérő, sőt Hollywoodban is elismerést kiváltó rendezőnő kemény, férfias témát választott, s egy pillanatra sem érzékenyül el a sötét történet súlya alatt. A sztori a mai Ukrajna területén található Lvov városában játszódik, ahol egy szennyvízmunkás jó pénzért rejteget zsidókat a föld alatti csatornarendszerben. A háború előrehaladtával az üldözötteknek egyedüli menekülési lehetőséget kínáló szennyvízhálózat emberpróbáló körülményei már első pillantásra is hidegrázósak, az eltöltött hetek viszont egyre jobban rátelepszene a menekültek életére. Ráadásul a pénzük is elfogy, s így teljesen kiszolgáltatottak lesznek az őt rejtegető férfinak. Utóbbi szociális érzékenysége a pusztítást látva felszínre tör, s ekkor már hu-

mánumból segíti a zsidókat, saját, valamint családja életét is kockáztatva tetteivel.

Holland külföldi roadshow után tér vissza lengyel vizekre, és jobban nem is tehetett volna, mert az utóbbi évek legjobb produkciójával rukkolt elő. Hogy mennyire lehet összevetni Európa, Európa című, hasonló témát feldolgozó alkotásával, kérdés, de tény, témája mellett motívum-rendszerében is azt a kiforrott utat járja, mint egykor. A film zöme a föld alatti csatornarendszerben játszódik, világa sötét, mind a szó szoros, mind átvitt értelmében. Az emberi kiszolgáltatottságot tökéletesen tematizálja a fekáliával, bűzzel teli légkör, amelyet szinte magunk is érzünk. A föld alatti és feletti világ elválasztása plasztikus kifejezése az alá-fölé rendeltségi viszonyoknak, a háború idején kiosztott társadalmi szerepeknek. Az emberi sorsok és érzelmek ábrázolása mellett viszont Holland egy másodpercig sem romanticizálja az eseményeket, kétséget sem hagyva afelől, hogy a háború és a zsidóüldözés mennyire mocskos dolog.

A város alatt nagy késéssel érkezik a magyar mozikba, és a rendezőnő munkásságában elfoglalt helyét jól mutatja, hogy Agnieszka Holland életműdíjat kapott a tavalyi Cinefest miskolci nemzetközi filmfesztiválon, ahol a díjátadó alkalmából ezt a filmet vetítették. Az Oscar-jelölés a legjobb külföldi film kategóriában teljesítményéért éppen annyira megérdemelt, mint az Európai Filmdíj-nomináció a közönségdíjas jelöltek között.

Holland, a lengyel film egyik legnagyobb rendezője az elmúlt évek egyik legjobb lengyel és háborús moziját készítette el.

(A város alatt. Lengyel–német–francia–kanadai háborús filmdráma, 135 perc, 2011. Rendező: Agnieszka Holland.)

HetiVálasz | KULT. ÉRFOKÖR. 3. SZÁM
2013. január 31.

Krzysztof Zanussi az európai álomról

A relativizmus csapdájában

Lengyelország egyik meghatározó filmrendezőjét, a 73 éves **Krzysztof Zanussit** díszdoktorává avatta a Pázmány Péter Katolikus Egyetem. A hét nyelven beszélő lengyel világpolgár, a pápai kulturális tanács tagja Mel Gibson Passiójáról, Tarantino új filmjéről és a politikai korrektségről.

 LUKÁCSY GYÖRGY | kultura@hetivalasz.hu

– Amikor tavaly a gdyniai filmfesztiválon láttam, nem viselt nyakkendőt. Miért szabadult meg a védjegyévé vált ruhadarabtól?

– Annyira ritka ez nálam, hogy jól emlékszem az okára. Mivel mindenki úgy ismer, mint a nyakkendő rendezőt, amikor májusban egy börtönbe mentem vetíteni a filmjeimet, jó előre megkértek, hogy ne vegyem fel. Először azt hittem, nem akarják, hogy a megjelenéssel kitűnjek a rabok közül, de biztonsági okai voltak a kérésnek, hiszen egy nyakkendővel akár ölni is lehet.

– Mit szóltak a rabok a filmjeihez?

– Nagyon egyenesek voltak: elmondták, hogy mielőtt bebörtönözték volna őket, nem szerették a filmjeimet. Most viszont, hogy már közeleg a szabadulásuk napja, szívesen nézik őket, mert a hétköznapi valósággal találkozhatnak bennük. Jobban szeretik a filmjeimet, mint a hollywoodi tündérmeséket, amelyek nagyon távol állnak a realitástól.

– Jelenlegi filmterve, amelyre éppen most ítélték meg a támogatást, szintén hétköznapi történet. Egy irodában játszódik, ahol egy katolikus munkatársat frocliznak feminista kollégái.

– Nemzetközi koprodukcióban készítem el az *Idegen test* című filmet, ami egy multicég mindennapjait mutatja be. Egy férfi próbál közeledni egy karrierorientált nőhöz – ma egy ilyen ötlet már annyira provokatív, hogy lengyel radikális feministák megpróbálták megakadályozni, hogy belevághassak. Én viszont riadót fújtam, mondván, ha sikerrel járnak, akkor a szólásszabadság nincs garantálva annyira, amennyi-

Fotó | Alpek Orsi

re egy demokráciában elvárható lenne. Fel akarom hívni a figyelmet annak a jelenségnek a veszélyeire, hogy sok nő kizárólag a karrierje felé fordul, hanyagolja a családját, sőt visszautasítja a biológiai szerepét, vagyis azt a szépséget, ami miatt férfiak és nők alapvetően különbözünk egymástól.

– **Úgy veszem ki a szavaiból, azért is izgatja a téma, mert politikailag nem korrekt.**

– Hogyne, a politikai korrektség nagyon felszínes érték, aminél sokkal mélyebbre kell mennünk. Ahogy a tolerancia is: jobb, mint a semmi, mégis többre van szükségünk, ami behatóbban változtatja meg az emberek hozzáállását. A politikai korrektség olyan, mint a borogatás: elfeded vele a sebet, de nem gyógyítasz. Az álszentséggel, kétarcúsággal szemben nyitottságra, szeretetre és komolyságra van szükség. Európában most a politikai korrektség a vezető szellemi doktrína, de nem általános, és ami a fő: nem elég jó.

– **A Faludi Ferenc Akadémián 2004-ben arról beszélt, hogy az európai mozi krízise a kultúránk válságát jelzi. Ahelyett, hogy az amerikai álmod kergetnének, újra rá kellene találni az európai álomra. Mit ért ezen?**

– Az európai álom fogalmát Szabó István rendezőtől kölcsönöztem. Európa felfedezett egyfajta társadalmi egyensúlyt, amely tekintettel van a gyengékre és a kizártakra – ez mára a többé-kevésbé jóléti társadalmak kiépülésével meg is valósult. De most újabb lépésre van szükségünk, hogy beteljesítsük az elképzelést. Ennek pedig spirituálisabbnak és kevésbé anyagiasságnak kell lennie, mint amilyen az amerikai álom. Csak ez adna új ösztönzést Európának.

– **Ha már Szabó István: a pletykák szerint a Mephisto német producere, Manfred Durniok először önnek ajánlotta fel Klaus Mann regényének megfilmesítését. Nem bánja, hogy nem vállalta el az utóbb Oscar-díjat nyert film rendezését?**

– Valóban így történt, én irányítottam Durniokot régi barátomhoz, Szabó Istvánhoz, és a végeredményt látva jól döntöttem. Ő megtalálta magát ebben a történetben, és jobb filmet készített, mint amilyet én rendeztem volna. Ezért István a film keresztapjának tart. Dön-

Krzysztof Zanussi

Bár Varsóban látta meg a napvilágot, az 1939-ben született *Krzysztof Zanussi* a hűtőgépgyáros olasz család leszármazottja. Szülővárosának egyetemén fizikát, a krakkói Jagelló egyetemen filozófiát hallgatott. 1966-ban megszerezte filmrendezői diplomáját a legendás tódzi filmiskolában. Többek között itt megismert pályatársaival – *Krzysztof Kiesłowski*val vagy *Agnieszka Holland*dal – alkották az „erkölcsi nyugtalanság” művészi nemzedékét. Főbb filmjei: *Illumináció* (1973, Locarno, Arany Leopárd díj, Fipresci-díj), *Mérleg (képünkön)*, *Védőszínek* (1977, Fipresci-díj), *Spirál* (1978, Cannes, önkormányzati zsűri díja), *Konstans* (1980, Cannes, legjobb rendezés díja), *Imperatívusz* (1982), *A nyugodt Nap éve* (1984, Velence, Arany Oroszlán díj).

tésben az játszott fontos szerepet, hogy ismertem a Mann család több tagját, a regény egyébként akkoriban botrányosnak számított, Németországban a család be is tiltotta egy időre, mert indiszkrétnek tartották. A személyes kapcsolatra való tekintettel elképzelhetlennek gondoltam, hogy filmre vigyem. Szabó viszont nem Mannra koncentrált, hanem a történet általános érvényű részére, a mindannyiunkban rejtőző konformizmusra.

– **A konformizmussal mint a valóságtól való menekülés egy formájával az amerikai tömegkultúra termékeit jellemzi. Figyeli tengerentúli kollégáit? Látta például Quentin Tarantino Django elszabadul című új filmjét?**

– A Django tipikus Tarantino-film, alkotója a leginkább relativista szemléletű, posztmodern művész – tisztelem őt, de ez nem azt jelenti, hogy élveztem a filmjét. Az ironia az önvédelem egyik legjobb eszköze. Ha meg akarod védeni az elveidet, nélkülözhetetlen némi ironia, mert tiszteletet parancsol. De Tarantino szerintem nem annyira ironikus, mint inkább nihilista: amikor semmi sem szent vagy jó, az értékek relativá válnak. Egész pályafutásom során arra törekedtem, hogy elválasszam egymástól a jót és a rosszat; az európai dramaturgia az utóbbi 15-20 évben éppen azért szenved, mert a relativizmus csapdájába esett.

– **Mel Gibsont viszont csodálja A passió miatt...**

– A bátorságért csodálom, hogy ekkora kockázatot vállalt. Attól tartotam, hogy éppen a katolikus hívek gördítik majd a legtöbb akadályt a lába elé. Nem így történt, s ennek nagyon örülök. Ugyanakkor *Mel Gibson* filmje nem az én stílusom, ráadásul lelki-vallási értelemben nem is volt szükségem rá, de tudom, sok ember számára lehetőséget teremtett, hogy megismerkedhessen az evangéliummal. A film szélsőségesen érzékletes ábrázolása és szadizmusa sokaknak segített, hogy közelebb kerüljenek a szenvedéstörténethez. Az ő megszólításuk Gibson nagy érdeme.

– **Időről időre önkritikát gyakorol, s fájjalja, hogy a katolikusok távolságtartóak a kultúrával szemben. Ezt miből gondolja?**

– Ahol nincsenek éhes emberek, ott nem jó a konyha. Ha a hívő emberek nem igénylik a művészetet, akkor nem lesz művészet. És elképzelhető, hogy a hívők számára valóban nem is szükséges a művészet. Én mindig a keresők-höz szóltam. Különböző száz éve következett be a szakítás az egyház és a kultúra között. Addig a katolikus egyház volt a művészet egyik legnagyobb mecénása. *A II. János Pál* pápa által összehívott, jelenleg is működő pápai kulturális tanács laikus tagjaként azon vagyok, hogy hidat építsék a kortárs művészet és a katolikus egyház közé, vagy legalább rászorítsam az egyházi embereket, hogy figyeljenek arra, mi zajlik a kulturális életben. ■

A művészet szerencsére kiszámíthatatlan

Krzysztof Zanussi, a világhírű lengyel filmrendező a morális nyugtalanság mozijáról, politikáról, hitről és kereszténységről

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem díszdoktorává avatták hétfőn Krzysztof Zanussi lengyel filmrendezőt. A morális nyugtalanság mozijának világhírű képviselője az elismerés kapcsán nyilatkozott a Magyar Nemzetnek politikáról, morálról, a lengyel film jelenéről, de szóba került az is, hogy mi a hasonlóság a feminizmus és a koloszterin között, valamint kiderült, mire készülnek a lengyel rendőrök hazájuk filmrendezői ellen.

■ KÁRPÁTI GY. – SZATHMÁRY I. P.

Díszdoktori elismerése nemcsak alkotói munkásságnak, hanem pedagógia tevékenységének és következetesen képviselt keresztény szellemiségének is szól. Hová helyezné ezt a címet a rangos filmes díjai mellett?

– Ugyan ez már a kilencedik díszdoktori elismerésem, sőt, már be van ígérve a tizedik is, de így is nagyon örülök neki, mert a díszdoktori cím egy művész számára nem egy tipikus elismerés. Mindegyik kitüntetés egyformán fontos számomra, egyik se árnyékolja be a másikat, pedig például 2010-ben már a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével is kitüntettek. Ebben a mostani címben inkább más jellegű tevékenységem elismerését érzem, és egyébként is hiszem, hogy Közép-Európában a művészi léte nem korlátozódik a művészi tevékenységre. Például a lengyelországi Szolidaritás mozgalom annak idején többek között a művészek nagyotkötő támogatásával jött létre. A kommunista rendszer vége felé szinte nem akadt lengyel művész, aki kapcsolatban lett volna a hatalommal. Ebből is látszik, hogy a művészek politikai aktivitása mivelélen nagyon erős. Erkölcseleg nagyon mely a válság jelenleg a társadalmakon belül, és megint a művészek hangja lehet az, ami a tiszta élet lehetőségére irányítja a figyelmet. Így értelmezem én a feladatokat.

– Ez a fiatal művészeti ág évtizedek óta nagyon jól bánik ezekkel a témákkal. Bressonról Tarkovszkijon keresztül Bergmanig látjuk ennek fényes bizonyítékát. Ez a fajta filmkészítés soha nem volt a fősodor része, de a morális értékek nem is sorolhatók oda. Úgy vélem, ezen a téren semmi sem változott. Az elmúlt évek filmkészítéséből például említhetném a karthauzi szerzetesekről szóló, a nagy csend című filmet, vagy az ifjabb Alekszej German alkotásait Oroszországban. Vannak aztán olyan furcsa mozik, mint a Lourdes című francia dráma, és szellemisége miatt idesorolhatnám a dél-koreai Kim Ki-duk műveit is. Én személy szerint erős kapcsolatot érzek a hittel. Úgy gondolom, hogy nekünk, keresztényeknek kell mindig először feltenni a kérdést: tettünk-e valami olyat, ami miatt nem szeretnek bennünket? Hiszen, ha mindannyian valóban szentek lennénk, akkor nagyon rossz a helyzet. Bár azt is szeretném elkerülni, hogy feltételek nélkül a közönség ítléséhez igazodjak, úgyhogy nem vagyok könnyű helyzetben.

– Most készülő filmjéről azt nyilatkozta, hogy valamiféle antifeminista mű lesz, amit pikánsnak tesz, hogy ráadásul közudomásian nem is szeretik önt hazájában a feministák.

– Nemcsak hogy nem szeretnek, hanem le is állították fél évre a filmemet, úgyhogy el kellett mennem egészen az emberi jogok bizottságáig azért, hogy felhívjam a figyelmet a közönségi zaklatásról szóló

„Megint a művészek hangja lehet az, ami a tiszta élet lehetőségére irányítja a figyelmet”

FOTÓ: NAGY BÉLA

nek csak akkor van értelme, ha a művészetünk nem a pénz teljes elutasításával találkozik, ezért művészként folyamatosan párbeszédben kell lennünk a közönséggel. És soha nem szabad megsértődni, mert ha a közönség rám haragszik, akkor nagyon rossz a helyzet. Bár azt is szeretném elkerülni, hogy feltételek nélkül a közönség ítléséhez igazodjak, úgyhogy nem vagyok könnyű helyzetben.

– Most készülő filmjéről azt nyilatkozta, hogy valamiféle antifeminista mű lesz, amit pikánsnak tesz, hogy ráadásul közudomásian nem is szeretik önt hazájában a feministák.

– Nemcsak hogy nem szeretnek, hanem le is állították fél évre a filmemet, úgyhogy el kellett mennem egészen az emberi jogok bizottságáig azért, hogy felhívjam a figyelmet a közönségi zaklatásról szóló

a film nem esszé vagy újságcikk, hanem emberek között, hangszívon keresztül kommunikál. Készülő alkotásomat az a felismerés motíválta, hogy az ember milyen szerencsétlenül választhatja meg a saját életének alapkonceptóját. A cselekmény egy olyan nőről szól, aki minden értéket eldob magától a pénz és a hatalom érdekében, de aki a végén megéjszka a megtérés útját keresi. Mivel nem vagyok feminizmusellenes, azt szoktam mondani, hogy a feminizmus olyan, mint a koloszterin: van jó és rossz fajtája. A rossz feminizmus olyan nőt állít elénk példaképként, aki a férfiak rossz tulajdonságait túlozza el: még karrieristább és még kegyetlenebb akar lenni. A jó feminizmus a tisztelőt alapszik, és közös platformot akar teremteni a nemek között. Ebben az értelemben tehát feminista vagyok.

zi megítéléséről? Nem feltétlenül a nemzeti mozgóképet az elizletiesedésről?

– Elkerülhetetlen, hogy a lengyel film kommerciálisabb irányba mozduljon el. Ennek ellenére – szerencsére – továbbra is készülnek nálunk művészfilmek, és ezek meg is találják a maguk helyét. Andrzej Wajda jelenleg egy Lech Walesáról szóló, számunkra igencsak rejtélyes filmet dolgozik, ami biztosan népszerű lesz, de Wajdát ismerve művészi értékei is megmaradnak. És ilyen típusú filmből azért sok készül nálunk. Tavaly összesen negyvenkét lengyel játékfilmet gyártottunk, ezzel

a számmal, azt hiszem, elégedettek lehetünk.

– Mi a véleménye a fiatal lengyel filmesgenerációról? A nemzetközi díjakat és fesztiválszerepléseket nézve úgy tűnik, mintha még mindig a régi, nagy nevek lennének keresettebbek. Wajda mellett tavaly Oscarra jelölték Agnieszka Hollandot, Velenceben díjazták Jerzy Skolimowskit, Polanski minden mozija feltűntetést kelt.

– Igaz, de én mellettük nagyon könnyen fel tudom sorolni a tehetséges fiatalokat is. Nem mindegyiket kedvelem, de elismerem őket. Például a harcos feministák közül Malgorzata Szumowska, akinek új filmje versenyben lesz az idei Berlinálén. Ott van a nagyon tehetséges Andrzej Jakimowski vagy éppen Jacek Boruch, a Magyarországon is bemutatott Minden, amit szerettem című film rendezője. Mindenképpen ki kell emlíni a középmezőnyből Wojciech Smarzowski is, aki most éppen a rendőri korrupciónál készíti filmjét. Ezzel kapcsolatban már hallottam olyan híreket, hogy a rendőrök azal fenyegetőznek, bármilyen lengyel filmes kerül a kezük közé, annak jaj lesz. (Nevet)

– Filmjeiben többször is feltűnnek olyan figurák, akik az előző rendszer funkcionáriusai voltak, de időközben megtértek vagy igazodtak az új helyzethez. Nem ritkán meglehetősen kritikusán mutatja be őket. Miért ez a gyanakvás?

– Mindenkinek van esélye a megtérésre, de van, akinek sokat kell pedálozni.

NEM CSAK FILMES. Az 1939. június 17-én született Krzysztof Zanussi filmjeiben előszeretettel boncolgat morális és teológiai kérdéseket, hősei gyakran olyan, válaszütt elé érkező figurák, akik az élet végső kérdéseire keresik a választ. Zanussi előbb fizikát tanult a Varsói Egyetemen, majd filozófiát a krakkói Jagelló Egyetemen. A 60- és 70-es években a lengyel mozgóképi élet egyik legfontosabb alakjává vált.

Amikor a kultúra egyenlő a szeretettel

A városmarketing és a filmművészet kivételesen szerencsés találkozására ad példát Wrocław

Megszámlálhatatlanul sok vetítéssel, rengeteg kísérőrendezvényt és szinte állandó telt házzal folyik július 18. óta a T-Mobile Nowe Horyzonty Nemzetközi Filmfesztivál Wrocławban, ahol az is könnyen megéss, hogy váratlannal különös törpébe botlik az ember. A Tóth Orsi főszereplésével forgatott Csendesek című holland–magyar film sajnos nem bizonyult közönségkedvencnek.

■ SZATHMÁRY (WROCLAW)

Bár alapvetően nem szerencsés dolog reklámkampányokat szójátékra építeni, a lengyelországi Wrocław városa nem véletlenül hirdeti a Wrocl.love kifejezéssel is azt, hogy 2016-ban Európa kulturális fővárosa lesz. Túlzás nélkül kijelenthető ugyanis, hogy a Krakóhoz vagy Varsóhoz képest nálunk kevésbé ismertnek számító lengyel város esetében a kultúra szeretete kiemelt jelentőséget kap az arculat meghatározásában. Eről könnyen meggyőződhet bárki, aki ellátogat az évente megrendezett, idén július 18. és július 28. között zajló T-Mobile Nowe Horyzonty (új horizontok) nevet viselő nemzetközi filmfesztiválra, ami mára kétség kívül a régió egyik legszínvonalasabb ilyen rendezvényévé nőtte ki magát.

Bár a Varsói Nemzetközi Filmfesztivállal szemben a Wrocław-i mostra nem „A” kategóriás, de

Az egyik legnagyobb lengyel napilap helyi kiadása naponta jelentkezik a filmfesztivál különszámával

getve kiderült: a tekintélyes méretű és a kultúra exportjára is bőkezűen áldozó országban mára nagyobb presztízse alakult ki a sziléziai városban zajló filmes seregszemlének, mint a fővárosi fesztiválnak. Nem véletlenül: ritkán tapasztalható, hogy egy város ilyen szorosban együttműködjön az éppen zajló kulturális rendezvényt. Nem lehet úgy közlekedni a városban, hogy ne fussunk bele a fesztivál hirdetései, az egyik legnagyobb lengyel napilap helyi kiadása pedig naponta megjelenő különszámával

A város patinás, középkori hangulatú főterén minden este óriás kivetítón nézhetnek filmeket – többek között Flieger Benedek Csak a szél, és Pálfi György Finel Cut – Hölgyeim és Uramim című alkotásait is – azok, akik valamiért nem jutottak be a belvárosban található, hatalmas méretű Nowe Horyzonty nevű multiplexbe. De nem ez az egyetlen magyar vonatkozása a fesztiválnak. Vasárnap este például Szemző Tibor Az élet vendége – Csoma legendáriuma című filmjét is vetítették a zenész-rendező média

tisztelőtette Wrocławban. A zsűri munkájában pedig többek között Tarr Béla is részt vesz. Sajnos Ricky Rijnke holland–magyar koprodukcióban forgatott filmje, a Csendesek – amely egy sajátos testvéri kapcsolat eszköztelen elmesélésére törekszik Tóth Orsi és Rába Roland főszereplésével – finoman szólva sem aratott sikert: a szinte mindig telt házas vetítőtermet ez esetben tömegével hagyták el a nézők.

A magas nézőszám a vetítésen már csak azért is szembetűnő

versenyprogram, legalábbis az első napok tanulsága alapján, nem éppen könnyen befogadható filmemlényeket kínál. Elég csak megemlíteni a vasárnap délután vetített Lightning című filmet, ami valójában egy négy órás, félig dokumentarista, félig költői filmesszé a vilámlásról és az elektromosságról.

A Nowe Horyzonty tehát szerencsén beépült a város arculati elemei közé. Wrocław láthatóan amúgy is azon – sajnos kevésnek mondható – kelet-közép-európai városok közé tartozik, ami múltjával és a felmutatható kulturális értékekkel kívánja meghatározni és reklámozni magát. Hogy csak egy példát említsünk: a turisztikai központban olyan térkép is kapható, ami a város egyik leghíresebb „szülőlténeke”, Lengyelország legnépszerűbb krimihősné, a két világháború közötti időszak Wrocławjában (akkor Breslau) nyomozó Eberhardt Mocknak a sétaútvonalait mutatja be. És akkor még nem is beszélünk a városban megbújó, bronzba öntött törpefigurákról, amelyek emlékeztetnek arra: innen indult a nyolcvanas években a Narancs Alternatívának nevezett mozgalom, amely a humor eszközeivel – vicces utcai performance-ok és abszurd tüntetések szervezésével – vette fel a harcot a kommunizmussal. Am szerencsére nemcsak a régi dicsőségre lehet emlékezni, hanem a jelen is okot ad a városnak a büszkeségre, és ennek fényes bizonyítéka a Nowe Horyzonty.

HULLÁMSÁV

A sátorverők bátorsága

■ HANTHY KINGA

Szinte egyszóval pillanatban hangzott el a két mondat két rádióadóon. Aczél Endre, az Acélsodrony című Kádár-kori retrospektív készítője a Klubrádióban azt mondta: a már bomlásban lévő diktatúrában nem volt szükség bátorságra a lakiteleki találkozók megrendezéséhez, hiszen a gorbácsovi rendszerbe már nem jött bele a megtorlás. A Kossuth rádió Vasárnapi újság című műsorában Mikó Eszter pedig azt: de volt. Egymástól függetlenül jutottak erre a véleményre, így talán néhány következtetést le lehet vonni, mivel egyre többen szeretnek ácsorogni a politikai-társadalmi kiegyezést sürgetők hidján.

Az 1987 szeptemberében megrendezett lakiteleki találkozó a jobboldal máig szimbolikus eseménye, ennek része lett a Magyar Nemzet is. Novemberben írt jelent meg a táborverők nyilatkozata, amely meg- vagy inkább feltrázta a magyar közvéleményt. Ezt nem lehet kétségbe vonni, még akkor sem, ha esetleg kérdésrülne, hogy mindez ócska komcsi trükk volt, a pártközponi szervezte az eseményeket, ahogy az egész rendezvényszervezés is. Ha így lett volna, ha így volt, arról Aczél Endre, az MTV Híradó akkori főszerkesztője mindenképpen értesül. Ha viszont Lakitelek része a történelemnek, a diktatúra lebontásának, a

ORGALMAZÓ: APPLE FILM PRODUCTIONS

WWW.NOL.HU | NÉPSZABADSÁG
MAGAZIN 7

Robert Rogalski ▶
Malinowski

Maciej Stuhr ▲
Józef

▲ Ireneusz Czop
Franciszek

MIÉRT? Közösséget vállalni

A közhelyeket nem lehet elfelejteni. Történelemmel állítólag nemcsak azért foglalkozunk, mert érdekes belepillantani a múltba, elemezni lezárult eseményeket, valamilyen folyamatba helyezni a jelent, hanem mert a történelem az élet tanítómestere.

SZÓVEG: FORGÁCS IVÁN

Az élet tanítómestere a történelem. Csak az, hogy mire tanít, attól függ, kik a történelem tanítómesterei, és mit akarunk hallani tőlük.

Mit akarunk hallani a zsidókról? Rosszat? Semmi akadálya, van miből és kiből válogatnunk. Jót? Szintén gazdag a választék. Amúgy meg érdekelnék valakit? Remélhetőleg igen, bár ők talán még a zsidó kisebbségen belül is kisebbségben vannak. Nekik most a II. Zsidó Filmfesztivál programját ajánlhatjuk.

A múlttal csak akkor érdemes szembenézni, ha olyanak mutatja magát, amilyenek látni szeretnénk. Egyébként embert próbáló kín. Az Ezután című lengyel film Amerikából hazalátogató hőse is ki akar térni előle. Nem szereti a zsidókat, nem érti, hogy szülőfalujaiban

maradt öccse miért szedi össze a lerombolt zsidó temető sírköveit. Csak hát érzi, hogy meg kell védenie testvérét. Közben próbálja megérteni, miről is van szó, és rázúdul a történelem. Feltáru, hogy nem a náci követek el újabb gaztettet, hanem a helybeliek semmisítették meg a zsidókat, majd kiszáradták földjeiket. A tény elől nincs hova menekülni. De el lehetne felejteni, lehetne magyarázni. A főhősök és az alkotók nem ezt teszik. Úgy gondolják, kevés, hogy ők nem követtek el bűnt. A hallgatás szintjén sem válnak közösséget ezzel az epizóddal. Tudják, hogy sokan elítélik, hazaárulónak is bélyegzik őket. De el merik lökni maguktól ezeket a lengyeleket. A zsidók jobban érdeklik őket. Mert ennél az esetről ők az áldozatok. Ennyit. Aki nem hiszi, úgysem jár utána. ■

HIRDETÉS

www.verzio.org facebook/verziofilmfest

62 FILM 42 PREMIER 25 ORSZÁG 6 HELYSZÍN

TOLDOI CIRKO-GEJZIR MŰVÉSZI ÖRÖKMŰZŐ ŐSÁRCHIVUM FRANCIA INTÉZET

NEMZETKÖZI EMBERI JOGI DOKUMENTUMFILM FESZTIVÁL

INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS DOCUMENTARY FILM FESTIVAL

Budapest, 2013. nov. 5-10.

verzio

FILM

!!

07.
1. 10.

ido fesztivál
Café
pest V.
István
(6.)

08.

DÉSZ:
yslaw
owski
RÁR:
ft

14 Népszabadság | 2013. április 22., hétfő

Interjú

Színház Tadeusz Slobodzianek az egykori Sztálin-palotában mutatta be a fiatal Sztálinról szóló darabját

Az áldozatszerep ad nemzeti energiát

Szemere Katalin

Az Ilja próféta és A mi osztályunk a legismertebb darabja Magyarországon a legnevesebb lengyel kortárs drámaírónak, Tadeusz Slobodzianeknek. Az Író-igazgatóval a Fialat Sztálin áprilisi varsói bemutatója után beszélgettünk a budapesti Gólem Fesztiválon. Az interjú Slobodzianek legavatottabb hazai ismerője, magyar fordítója, Pásztor Patriciá tolmácsolta.

Azt nyilatkozta korábban, a legkonstruktívabb kritikákat a magyarok írták a XX. századi lengyel-zsidó viszonyról, a jedwabnei rettenetről szóló A mi osztályunkról. Miben tér el a lengyel és a magyar kritika?

A magyarok megpróbálták eljutni oda, hogy én mit akartam mondani a darabban. A lengyelek viszont valamilyen ideológia mentén szeretnék beskatulyázni. A mi osztályunkról négyszáznál is több recenzió jelent meg világszerte, nincs közöttük két egyforma. Am minden alkalommal az az érzésem, hogy egy kritika sokkal többet mond az írójáról, mint a látottakról, hiszen mindenki mintha a saját tükörképét látja meg, és önmagáról írta.

Idégesítik a lengyel kritikusai?

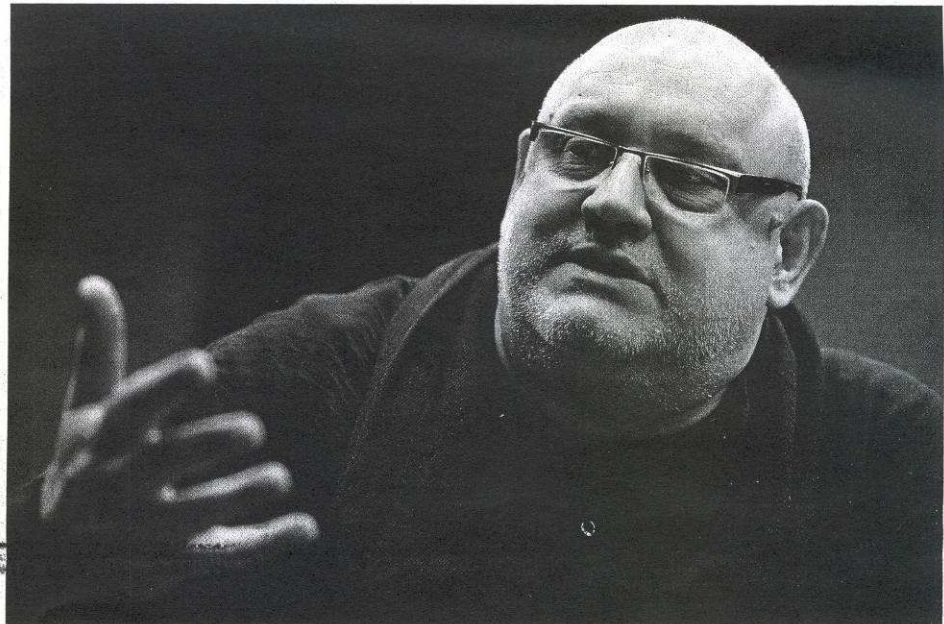
Mindegyik szótartalmuk: A nacionális lista jóságok azt írják, lengyelellenes vagyok, és jobb lenne, ha elköltöznék Kubába. A katolikus lapok egyház- és vallásellenesnek bélyegezték, az új lengyel baloldal pedig egy az egyben lefasisztázott. Philadelphiában is volt bemutatja a darabomnak, és ott a konzervatív zsidó közösségek antiszemitaik kiáltottak ki. Torontóban a lengyel kisebbség nem akarta engedni, hogy bemutassák A mi osztályunkat. Nyílt leveleket írogattak a sajtóban, ami perzse hatalmas érdeklődést váltott ki.

A legutóbbi darabjának, a Fialat Sztálinnak milyen volt a fogadtatása Lengyelországban?

Ez egy friss bemutató. Pillanatnyilag balról szemrehányást kapok, hogy gyűlöli a baloldalt, és rejtett jobboldali propagandistának neveznek. A jobboldali lapok viszont azt gondolják, Sztálin titkos rajongója vagyok. Rengetegen beszélnek róla, mindenki idéges-mérges, ezzel végül is az előadás elérte a célját.

Azt is nyilatkozta, aki a sztálinista kommunizmust megvette, nem pártot látja a baloldalt. Hogyan írt úgy objektíven Sztálinról?

Nem érdekel, Sztálin jó volt-e és szeretni kell-e vagy sem, hanem hogy az ő alakja miért érdekel még mindig annyi embert. Nem a szörnyetegről beszéltek, mindenki tudja, hogy valószínűleg ő volt a világegyetem legnagyobb gyilkosa. A darabomban 29 éves karizmatikus gengszterfigura, bolshevik és ideológus. Érdekelte a világ, sokat utazott Európában, a darabomban találkozott Freuddal, Junggal és a fiatal Hitlerrel is. Tulajdonképpen olyan ember, akit senki sem vett ko-

„Úgy gondolom, a legkisebb rossz a liberális demokrácia, a szavazócédula és perzse a felelősségvállalás a szavazócéduláért” FOTÓ: M. SCHMIDT JÁNOS

molyan. Grúz paraszt, aki nem tudott rendszeren öltözködni, nem vett részt a vitákban, csak ült és hallgatott. Minden, amit hallott, tapasztalt, ülepített benne, míg meg nem értele magában, hogy a legfontosabb dolog az erőszak, és elengedhetetlen a hatalom megragadása. Rádásul ödipuszi figura, aki megöli az apját, a darabomban több apát is, a rendőrt, a gengsztert, a papot. Gyakorlatilag az összes „tekinthető”. És ezzel akarja megváltoztatni a világot. Nem magát vakítja meg, mint Ödipusz, hanem az emberiség felé.

Hasonló a helyzet Magyarországon, mármint ami az államosítást illeti, egészen biztosan.

Nálunk is a jobboldal van hatalmon, a liberál-konzervatív Polgári Platform (PO). A korábbi kormányzó párt, a mai legnagyobb ellenzék, a radikális jobboldal, a Jog és Igazságosság (PIS), amelyik Magyarországot szeretné Lengyelországban. Mindenben az állam beleszólását követeli.

Milyen a viszonyok annak, hogy a lengyel nemzeti szocialisták táblálkál timentek Budapesten a jelenlegi magyar kormányzó párt mellett?

Egyeseknek tetszik, másoknak nem. Nekem mindegy, én liberális vagyok, ezért azt gondolom, mindenki azt tesz, amit akar – amíg nem korlátozzák a szabadságomat, és nem akadályozzák a tevékenységemet. Nem zavar, míg csak kiabálnak. De ha elkezdnek börtönbe zární embereket, és a cenzúrát bevezetik, akkor kimegyek az utcára én is. Lengyelországban valójában semmi sem sikerült túl jól. Sem a jó dolgok, sem a rosszak. Az egyik leg-

Mit szeretne, ha merre változna a világ?

Liberális demokrata vagyok. Úgy gondolom, a legkisebb rossz a liberális demokrácia, a szavazócédula és perzse a felelősségvállalás a szavazócéduláért. Lengyelország sem a fasizmust, sem a bolszevizmust nem tudta teljes mértékben feldolgozni. Mégis most

nagyobb abszurditása az utóbbi éveknek a szmolenszki tragédia. Az egyik politikus független vizsgálatokat folytat, most az a hír: három ember túlélte a katasztrófát. Nem lehet tudni, hol vannak, ahogy azt sem, kik ők. Nem fogadják el, hogy ez egy szerencsétlenség volt, hanem a vallás nevében a nemzet hősei elleni merényletként aposztrofálják. Elméletem szerint ez a folytonos „lengyel messianizmus” a szlávok körében kizárással, emberitással bevezetett kereszténység mint alakult ki. Akik felvették a kereszténységet, túléltek, akik nem, azt megölték vagy eladták rabszolgának. A mechanizmus megmaradt: ha túl akarunk élni valamit, akkor paktumot kell kötni. Ez az áldozatszerep öröklik a generációról generációra. Ez ad nemzeti energiát.

A saját vallásából önnek mi a fontos?

Gnosztikus vagyok valójában. Az a mérvadó, ahol az eleve elrendeltség találkozik a szabad akaratral, ez az érdekes szerintem a kereszténységben is. Más vallásokkal ellentétben, ahol a sors, az eleve elrendelés fontosabb, mint a szabad akarat.

Londonban tartották A mi osztályunk ösbemutatóját, bár kilenc lengyel színház is jelentkezett rá. A Fialat Sztálint hogy látja Varsóban rendezték?

Ez véletlenszerű. A mi osztályunkat én is Lengyelországban szeret-

tem volna bemutatni ugyanazzal a szlovák rendezővel, Ondrej Spisak-kal, akivel most dolgozom. Pénzügyi dolgok késleltették, de Londonban gyorsan ment minden. A Fialat Sztálinnal új igazgatóságomat akartam megnyitni a Teatr Dramatycznyben. Ez azért fontos, mert ez a színház abban a kultúrpalotában helyezkedik el, amelyet Sztálin ajándékozott Varsónak. Sőt annak idején róla kapta a nevét is. Állítólag a háború után találkozott Sztálin a lengyel kommunistákkal, és akart nekik ajándékozni valamit. Megkérdezte, mi legyen az, metró vagy kultúrpalota. Azt mondták, metró, akkor rendben, itt a kultúrpalota – mondta. A nézőtér van egy Sztálin-páholly, titkos bejárattal, Sztálin természetesen soha nem járt ott. Mikor igazgató lettem, eldöntöttem, meg kell szelídenem a hely szellemét, ezért mutattuk ott ez a darabot. A hely szellemét viszont nem akarta ezt, és mindent meglett azért, hogy ez ne is jöjjessen létre. Míg írtam a művet, nyolc hétig influenzás voltam. A rendező a próbafolyamat alatt két hétig betegeskedett, a színészek úgyszintén. Az áprilisi premier napjára Varsó hóban állt. Még továbbra is gyötör bennünket a démon – különféle kritikák formájában, csak a szokásos üldözés. Ennek ellenére azt gondolom, megszabadítottuk a helyet a szellemétől. Lengyelországban még nem mindenki tudja ezt, de én igen.

12 Népszabadság | 2013. július 22., hétfő

Kultúra

Hello Wood Tizenkét ország diákjai ismerkedtek a gyakorlati dizájnnal a Balaton-felvidéken

Falécek a testbárban

Horváth András Dezső

Képzelnék el egy széles, fennsíkszerű mezőt. A bal oldalán szántás és napraforgók, jobb oldalán erdő és néhány domb sűrű növényzettel. Késő délután van, a szél erősen fúj. A levegő tiszta, a nap még mindig magasán áll. A színek élesen különválnak: a fű matt zöldje, a szántás kopott sűrűje, a napraforgók rikító sárgája, az ég világoskékje. A mező végén egy fatorny áll. Nem is torony, inkább egy óriási fagyalt-tölcsérre hasonlít, melynek nyitott az alja. Hirtelen ellenállhatatlan vágyat érzünk arra, hogy belenézünk. A hátunkra fekszünk, néhány szócske panaszosan arébb ugrál, mi pedig bekúszunk a tölcser alá.

A látvány lenyűgöző. Az égboltot látjuk, egy kört alakjába zárva. A nyugodt kétségbe időnként lassú, puha mozdulatokkal belesétál egy félhő. Néhány percig a körben állodogál, aztán unatkozni kezd, és továbbáll.

A pontos idő hat óra húsz pere, a mező Csórompusztán található, az égbámuló tölcser pedig a Funnel névre hallgat, s az idén negyedik alkalommal megrendezett Hello Wood iparművészeti fesztivál számos installációjának egyike.

A 2010-ben *Possár Péter* építész által életre hívott projekt célja, hogy a fiatal építészek és iparművészek ne csu-

poland.

Polish Institute in Budapest

BRINGING CONTEMPORARY POLISH CULTURE TO HUNGARY

CENTRALLY LOCATED ON THE CORNER OF ANDRÁSSY AVENUE and Nagymező

Street, with exhibition halls facing 'Budapest Broadway', the institute contributes to the vibrant cultural life of Budapest, providing up-to-date information about Polish culture, science, education and cultural events. Up to 100 programs are organized each year, either within or outside the institute, that are attended by over 30,000 people. Programs are much diversified, ranging from academic to practical, classical to adventurous. The Polish Institute in Budapest attempts to build, nurture and promote cultural ties between Hungary and Poland. Program coordinators regularly work with Hungarian partners participating in the most popular domestic series of programs. ←

what's hot?

The Polish Institute's gallery on Nagymező Street currently houses an exhibition of Polish painter and sculptor Józef Lukomski, entitled 'Hominem Quero'. The title comes from a famous anecdote about the Greek philosopher Diogenes, who wandered around with a lamp in his hand in broad daylight shouting "I am looking for a man". The monumental sculptures constituting a cycle, are all made of clothes. The exhibition is co-organized with the Center of Polish Sculpture in Oronske.

Exhibition open: until 12 Jul, Mon-Fri 9 am - 5 pm.

→ ABOUT THE FOUNDATION

On October 21, 1934, an agreement on cultural cooperation between Poland and Hungary was signed in Warsaw during a visit by the Hungarian Prime Minister. Four years after the signing ceremony, a Polish language lecturer at the Péter Pázmány Royal University in Budapest was appointed as the Director of the Polish Institute. The Institute commenced its activity in January 1939. From its current office, the Institute has run its activities since 1964.

Akt önarckép hever a kuka tetején

Schielétől Major Jánosig · Kiállítás a meztelen férfitest jelentésváltozásairól a Ludwig Múzeumban

A meztelen férfi címmel látható kiállítás a budapesti Ludwig Múzeumban. A tárlaton, amelyet a linzi Lentos Kunstmuseum hozott létre a budapesti intézménnyel együttműködve, több mint kétszáz mű nyolc témakörbe sorolva mutatja be a meztelen férfitest ábrázolásának változásait a XX. század kezdetétől napjainkig.

L Á T - H A T Á S

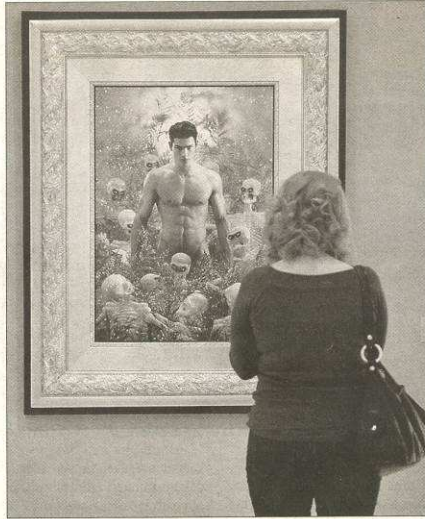
■ P. SZABÓ ERNŐ

Néhány évtizede még a hollywoodi vagy moszkvai filmstúdióban készült filmekben, amelyek szerelmes jelenetet ábrázoltak, a nők hálóingben készültek az intím együttlétre, s a férfiakról sem került le a kispatya a szenvedélyes együttlét előtt. A tabudöntögetés 1968 után indult el, de sokáig csak a gyengébb nem vetette le a fehérneműt, a meztelen férfi, legalábbis ami a tömegfilmeket vagy a nagy nyilvánosság számára rendezett kiállításokat illeti, egészen mostanáig nem létezett – kivéve ha régi műalkotások antik hőseit vagy szenvedő keresztény szenteket ábrázoló jeleneteiről, esetleg akadémiai rajztanulmányokról volt szó.

És akkor most egyszerre több száz meztelen férfitest jelenik meg a budapesti Ludwig Múzeumban, közöttük van olyan, amely száz évvel ezelőtti művön látható, de olyan is, amelyen még meg sem száradt a festék, akarom mondani, az elektronikus adatrögzítő. A XX. században – sugallják a művek – olyan fontos témává vált a férfitest a képző- és fotóművészet s a belőlük táplálkozó mozgókép számára, mint amilyen volt mondjuk az életkép a

vagy a történeti festészet a XIX. századi művészeknek. Mi sem igazolja ezt jobban, mint hogy tavaly októberben szinte egy időben nyílt meg Bécsben és Linzben a két kiállítás, amelynek a témája a meztelen férfi volt, számos remekművel, és perze néhány olyannal is, amelyek mellé sokak szerint odakívánczott volna a 18 éves felülieknek tabja. Hogy milyen sokféleképpen gondolkodunk a témáról, jól jelzi, hogy Bécsben a múzeum előtt valakik megrongálták *Ise Haider* Mr. Big című alkotását, amely egy meztelenül heverő fiatal férfit ábrázolt, míg mások szívesen fotóztatták magukat a többretegű mű társaságában, mintegy behatolva a test terébe. A linzi katalógus hasonló pozitívumában fekvő fiatal férfit ábrázoló címlapjának megrongálásáról máig nem érkezett hír, pedig ezt a katalógust hozták el Budapestre is. Ez egyébként kár, mert a katalógus a magyar közönségnek megfizethetetlenül drága, ugyanakkor az Ausztriából érkezett törzssanyag mellett kiállított magyar műveket sem tartalmazza – kis tördéssel tartalmilag teljes értékű, megfizethető árú saját katalógus is készülhetett volna Budapesten.

Abban bizonyára külön fejezetet kapott volna *Major János* 1971-es koncepcionális munkája, amely egy

Szemtől szemben a plakátra is rákerült Pierre & Gilles-művel FOTÓ: BÉRES ATTILA

áll, benne közbötrány okozásáért a „közeg” fejeletti a művészt, mert az kitéte a ház előtt álló kuka tetejére saját akt önarcképét, s azzal védekezett, hogy a képet a kukába szánta, de oda nem fért be. „Nevetett azt állítja – így a feljelentés –, hogy ő az effajta ábrázolást egy bizonyos *Dürer* nevű nyugatnémet festőtől tanulta.” No, ennyi a magyar rendőr és a meztelen igazság

gyöngyszem mind az egyetemes, mind a magyar anyagban, izgalmas a kiállítás egésze, s tegyük hozzá, igazolva azokat, akik létrehozták, hogy igen sikeres is, látogatóban nincs hiány. A nézelődők közt a neme aránya nyolc a kettőhöz a nők javára, igaz, a kiállítás több fejezete is épp azzal foglalkozik, hogy e tekintetben ma már semmi nem az, aminek látszik – lásd *Katarzyna*

fifürdőben, amelyet „álsruhában”, egy szál kötényben, műpénisszel felszerelve forgatott.

A tárlat rendezői (beleértve a magyar anyag válogatóit is) meglehetősen mértékadtartók voltak, kerültek a nagyon meleg helyzeteket, több, kiváló, de szélsőségeiről ismert művész – *Mapplethorpe*, *Boris Mikhailov*, *Gilbert & George*, a budapesti plakáton szereplő művet alkotó *Pierre & Gilles* – esetében kevésbé provokáló műveket válogattak, mint amilyeneket a Leopold Múzeumban láthatunk tőlük. Nem is ezzel van baj, inkább azzal, ami hiányzik a tárlatról: azok az igazán nagy művek, amelyek mintegy kategóriahatárokat átlépve képesek megmutatni, milyen mély mondanót fejezhet ki a meztelen férfitest az emberi élet egészével kapcsolatban. A kezdeteknél a *Ferdinand Hodler* Az éjszaka című alkotásához hasonló művek, később a magyar fotóanyagból *André Kertész* testvérét, *Jenőt* ábrázoló képei, *Pierre Molinier* képsorai, a legutóbbi évtizedekből *Nan Goldin* lepusztult narkósai, *Mark Morrisroe* fiatalkori és az AIDS végstádiumában készült önarcképe, *Francis Bacon* ágyon fekvő férfi párjai, *Lucian Freud* aktja *Leigh Bowery*ről. S ha már osztrák összeállítást hoztak Budapestre: ki tudná felelni azt a szobrot, amelyet a reneszánszhoz méltóan szép márványból faragott *Alfred Hrdlicka* és amely „*Pier Paolo Pasolini* rettenetes halálát” ábrázolja!

(A meztelen férfi, Ludwig Múze-

Újra pályáztat az idén az MMA

■ R. KISS

Művészeti könyv- és folyóirat-kiadás támogatására a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) a tavalyi 45 millió után idén 50 millió, művészeti programok támogatására a 2012-es kiírással megegyező, 110 millió forintot keretel hirdetett meg pályázatot, amelynek szövege a MMA megújult honlapján: (www.mma.hu) is felkerült – jelentette be tegnap sajtótájékoztatón *Kucsera Tamás Gergely*, a MMA főtitikára. A kiírás szerinti támogatások összege minimum 250 ezer, maximum hatmillió forint lehet. Pályázhatnak magyarországi és határon túli magyar alapítványok, civil szervezetek, egyéni jogi és természetes személyek (alkotók). A zene, a színház, a tánc, képzőművészet, az irodalom, fesztiválok, az ipar- és népművészet területéről egyaránt várják jelentkezést. A benyújtási határidő május 13., eredményhirdetés nyár közepére várható. A támogatásokról szóló döntést az MMA bizottságának javaslatát követően a szervezet elnöke hozza meg.

Szintén tegnap fordult nyílt ülésben az MMA elnökéhez a Független Előadó-művészeti Szövetség (FESZ) elnöksége. A FESZ színt a Magyar Művészeti Akadémia a kulturális irányításban és rangú szerepet szerzett, működő

TÁRLAT

KUBICA Az utca hírmondója

A randivonalat hirdető, 46 éves Anita, fagyasztott csirkecomb, olcsó tejszínhab, olcsó poén, álomautó: mindez hibátlanra ügyeskedett számítógépes grafi-
kába ágyazva, valami ilyesmit jelent ma a plakát.

szöveg: TRENCSENYI ZOLTÁN

Főképp harsány, kereskedelmi falragaszok sokaságát, melyek silányságukkal zül-
lesztik a közízlést. Ahelyett, hogy „az elképesztő néző-
számot” kihasználva for-
málnák. Ma már a lako-
dalmas plakátművészet
végtermékeit láthatjuk az
utcán, ki emlékszik arra,
hogy éltek mifelénk olyan
alkotók, mint Rippl-Ró-
nai, Benczúr Gyula, Berény
Róbert vagy Iványi-Grünwald

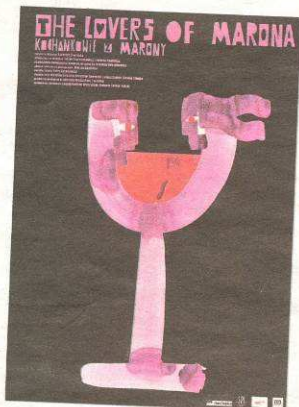
Béla? Ők nemcsak képzőmű-
vészek voltak elsorangúak,
de plakáttervezőnek is.

És ki emlékszik arra, hogy
mennyire csodáltuk néhány év-
tizeddel ezelőtt a lengyel plakát-

”**LÉNYEGRE KONCENTRÁLÓ ÜZENETEK, szinte foltokból építkező grafika, játékos betűk, a témát idéző tūpontos motívumok.**

tervezők munkáit, melyeket a Lengyel Intézetben meg is vásárolhattunk, és meg is vásároltunk sokan. Lengyelországban a plakátművészet 1956–1970 között élte virágkorát, és nem csupán kereskedelmi hirdetésekkel bocsátott a hirdetőoszlopokra, hanem fontos társadalmi üzeneteket is. Bár a rendszer-váltást követő értékválság ott is megtette hatását, azért a lengyel plakátművészek ma is világszínvonalú műveket készítenek. Nagyszerű grafikusok, iskolák, mesterkurzusok gondoskodnak az utánpótlásról.

A Lengyel Intézet sorozat keretében mutatja be a legjobb

BEZÁR:
04. 30.

HELYSZÍN:
Lengyel
Intézet
1065 Budapest,
Nagymező
u. 15.

BELÉPÉS:
ingyenes

lengyel plakátművészeket, most éppen a Krakói Képzőművészeti Akadémián végzett, és számos díjjal kitüntetett Sebastian Kubica munkái vannak soron. Kubica hazája legjobb plakátművészeti hagyományait követi: gazdaságos, lényegre koncentrázó üzenetek, szinte foltokból építkező grafika, játékos betűk, a témát idéző tūpontos motívumok.

Munkái nem részletezők, a szí-
nekkal, az eszközökkel gazda-
ságosan bányik, munkái mégis
hatásosak, félreérthetetlenek és
fantasztikusnak jók!

Aki megnézi a Lengyel Inté-
zet kiállítását, egyszerre látja a
múltat és a jelent, amely dicsé-
retesen összeér, mert a jelen ez-
úttal egy nagyon értékes, szép
hagyományt őriz. ■

HETI AJÁNLÓ

04. 12.
KEZDÉS:
19.00

HELYSZÍN:
A38 Hajó
(Budapest XI.
Petöfi híd
budai hídfő)

JEGYÁR:
1900 Ft

ZENE

Indiára hangolva

Észak-India klasszikus zenéjének és Dél-India klasszikus táncának találkozása a Dunán. Debasish Ganguly kalkuttai szitárművész virtuozitása, mélyen gyökerező tradicionális tudása és szabad szellemisége találkozik Szalai Péter nagy ívű, kreatív, kísérletező személyiségével és tablajátékával, mely kiegészül a kiváló táncos, Bittner Meenakshi Dóra egyedi, szügesztív, kifinomult tánctechnikájával.

04. 12.
KEZDÉS:
20.00

HELYSZÍN:
New Orleans
Club
(Budapest VI.,
Lovag u. 5.)

JEGYÁR:
tanítással:
3400 Ft
vacsorával:
5900 Ft
milonga:
(22.00-tól):
1000 Ft

TÁNC

Historia del Tango

Milonga: tánc a tangó előtről

Bemutató és tanítás. Hogyan űlt el a legismertebb tangódal körüli botrány? Hogyan nézzünk ahhoz, hogy felkérjenek tangózni? Több mint egy évszázadnyi tangótörténetből válogat híres és kevésbé ismert argentin tangókat, táncokat és történeteket a Historia del Tango-est, melyben a nemzetközileg is elismert táncospár, Kulik Johanna és Josip Bartulovic mutatja be a tangó tánc különböző változatait, s hallható a tangó lelkének is tartott bandoneón. Zene: Vörös Eszter (bandoneón), Polgári Adrienn (zongora), Szöllösi András (nagybőgő, ének).

2013. JÚLIUS 2., KEDD

KÖRKÉP - SZOLGÁLTATÁS

Isten katonáit láthatjuk a galériában

KIÁLLÍTÁS Mire hozzánk elérték, zsoldosok, kiskirályok lettek a hitújítókból

Európa egyik legjelentősebb hitújítási és katonai mozgalma, a huszitizmus mutatkozik be június 27-től a Szolnoki Galériában. Dr. Horváth Lászlótól, a Damjanich János Múzeum igazgatójától megtudtuk, ez a második közös nemzetközi rendezvényük a Varsóban működő Lengyel Országos Régészeti Múzeummal.

A Husz János prágai egyetemi tanár által elindított hitújító mozgalom alapítójának kivégzése után futótűzként terjedt Csehországban és Dél-Lengyelországban, de hozzánk is eljutott. Addigra jórészt elvesztette vallási jellegét, s mivel a husziták akkoriban Európa legkiválóbb harcosai közé tartoztak, a Hunyadiaknak kemény harcokat kellett vívniuk velük, mire meggyőzték őket az országot. Végül királlyá választása és hatalma megszilárdulása után csupán Mátyásnak sikerült kivenni őket, de romok maradtak utánuk. Maga Horváth László is dolgozott olyan ásatásokon Gyöngyöspatán, illetve Beneváron, melyeket a huszita háborúk tettek pusztá kőhalomná, nem kellett vele megvárni a törököt. Az alapos munka nem volt véletlen, hiszen például Gyöngyöspata bevételehez Mátyás az ország legnagyobb, Elefánt nevű ágyúját vezette be, a romokból féltve kiváló eredménnyel.

A nemzetközi kitekintést adó kiállítás vallástörténeti, helytörténeti vonatkozásai mellett ezért jórészt hadászattörté-

A galéria kiállítóterében a husziták „csodafegyverét”, az ágyúkkal is felszerelt harci szekeret is láthatják az érdeklődők

nettel is foglalkozik, s a tárlat egyik látványossága a Galéria közepén fölállított harci szekér, a husziták egyik akkori csodafegyvere. A magyar történetírásban Ján Zsiska meg a többi huszita vezér neve inkább valami kiskirály vagy rablólovag mezejé burkolódik, mint hogy vallási reformátort látnánk bennük, mutatott rá az igazgató, amiben sok igazság van. Ugyanakkor az ellenük vívott

harcok során sokat tanultunk tőlük, sőt később sokan álltak be közülük a magyar király zsoldosai közé. Volt olyan huszita alvezér, akinek teljes életpályáját végig lehet követni egészen Mátyás Fekete Seregéig, mivel hadi pályafutása ott jutott deledőjére. Katonai ténykedésükön kívül más örökségük nem is nagyon maradt nálunk, mivel a magyar hitújítást mozgalmak más forrásból, nem

a huszitizmusból táplálkoztak. Az biztos, hogy a későbbi török háborúk idején jó szolgálatot tett, főleg a Felvidéken és Erdélyben fennmaradt erőtempomokot nekik köszönhetjük. Ezek az építmények a magyar hadművészetbe is szervesen beépültek. Magyarországon még sohasem volt huszita kiállítás, ezért a mostani tárlat útförönnek számít, zárta tájékoztatását dr. Horváth László.

Győ eng

MENTES...
világban...
szabad...
recens...
mint eg...
gyengül...
- írta a...
ra 2013...
Bükki...
tóság m...

Bírs véd

GYOMN...
zérdekt...
delni a...
időben...
ne való...
Az el...
sági fel...
évi XLV...
kezdése...
ló kötele...
30. nap...
parlagfű...
alakulás...
ezt követ...
vegetáció...
matosam...
füfűment...
teljesítés...
zéséről a...
értesítés...
tatott dr...
nok jegy...
Június...
parlagfű...
mulaszt...
védekez...

INFORMÁCIÓ

Ügyeletes patika

SZOLNOK. Ma a Kossuth Gyógyszertár (Kossuth tér 7-8.) az ügyeletes.

Vízzállás

A KÖTIVÍZÉ jelentése szerint a Tisza vízállása Tiszafürednél 559 centiméter, duz-

MOZI
MAI MŰSOR. SZOLNOK. Cinema City: Az acélember (12) 14.15. Az acélember, 3D (12) 11.30, 17.00, 19.45. A Föld után (12) 12.45. Gyekornokok (12) 19.30. Másnaposok 3. (16) 15.00. Személyesztők (12) 17.15. Szörny egyetem (6) 13.15. Szörny egyetem, 3D (6) 11.00, 15.30, 17.45, 20.00. Z világháború, 3D (16) 11.00, 15.30, 17.45, 20.00. Z világháború (16) 13.30. A zöld urai, 3D (6) 10.30.

PROGRAMAJÁNLÓ

nész nyitja meg. A kiállítást július 20-ig tekinthetik meg az érdeklődők.

JAZZBERÉNY

JÁZSBERÉNY. Július 5-én a Margitszigeten 19 órától fellép a Pely Bar-na Trio. Öket követi 20 óra 30 perctől az Ethnofil, majd a Patay György Quintett. Este 23 óra 30 perctől a Balázs Elemér Group lép színpadra.

KONCERT

SZOLNOK. Július 5-én 20 órakor

pon a városban üzött összes sportot kipróbálhatják.

HALAS NAPOK

TISZAFÜRED. Július 12-14. között tartják a Halas Napokat a Halas téren. Július 12-én 16 óra 30 perctől halas napi felvonulás veszi kezdetét, majd 17 órától a Senor Együttes ad koncertet. Este hét órától a Simful-Passion koncertezik, nyolc órától pedig a Bem Táncegyüttes Egiek és Földiek című

lesznek. Júli

pei Brothers

érdeklődők,

veszi kezdet

TISZA-PAR

SZOLNOK,

nyári koncert

a Tiszai halas

Molnár Dániel

Sálint lesz,

ők napot tar

KOVÁCS RÉKA

A KGST és a Donald rágó-makett

A Polski Fiat mint a vonulás allegóriája

- Dimenzióje humora, Galerija Klovicevi dvori, Zágráb, 2012. X. 21-ig
- Polski Fiat 126p. A '90-es évek emlékműve, Platán Galéria, 2013. I. 18-ig

A szofisztikált művészek teljesen kiakadtak másfél éve Białystokban, amikor *Volodymyr Kuznetsov* a csoportos kiállításukon egy komplett lengyelpiacos árusítóhelyet rá-molt szét a galériában. Ami állt egy kispolskiból, rajta szétterített olcsó ruhadarabokból, autentikus piacos zsákokból, fura színű műanyagjátékokból és filléres régiségekből. Esetleg fura szagú tej-karamellákból. És zenélt. Ismerős? Elvonta a figyelmet, állítólag az volt a baj.

A budapesti installáció a Platán Galéria kirakatüvegeinek köszönhetően szintén vonzza a tekinteteket, többen az ablakra tapadnak. Élénken magyaráznak a mellettük állónak, vagy lelkesen berohannak. Utóbbiak kevesebben, és ők is elmulasztják felfedezni az összefüggést a polski tetején elhelyezett orosz tévékészülékben látható események és az Andrassy út jelenideje között. A KGST-kirakós régi és új darabjait, azaz a rendszerváltások régi és új tanulságait összekötő médium ez a piros Polski Fiat (126p), ráadásul magyarok adták kölcsön erre a célra.

Nagyon is mai reklámmatricákkal 1974-es karosszériáján és a viccből odaerősített húsdarálóval a tetőcsomagtartóján a 90-es éveknek (pontosabban a 90-es évek elejének) ez az emlékműve a vonulás allegóriája. Vonulása keresztül-kasul a keleti blokkon, határokon át és belül, keresztül a tárgykultúrán, nylonharisnyát cserélve cigirágóra, kopott farmerrel és illatszerrel csencselve, át a napi túlélésen, a méltóságon és a Tienanmen téren. A vonulásé ki és be, fel és el. A fekete-fehér tévé képernyőjén zajos adás közvetíti 1989 utcai demonstrációit, az archív felvételek folyamán nosztalgikus révületben időzik a szem.

Egyszer csak valaki egy digitális riportergépet tart két kézzel a tömeg fölé, jellegzetes, ezredforduló utáni mozdulat, s a kontextus megbillen. 2011-es fehér-orosz ellenzéki tüntetőket látunk egy lapon a szolidaritási mozgalommal és a berlini fal bontásával, és a gyerekkori emlékeken való meghatottság helyét a kényelmetlen zavarodottság veszi át. A „dimenziós” vonalzó csillámló mesefigurái helyett a keleti blokk társadalmi problémáinak legújabb dimenziói villannak fel.

Kuznetsov az ukrán-lengyel-fehérorosz kulturális élet sok közös pontját használva dolgozik, a magyar közönség kedvéért pedig Donald rágó-maketteket (!) fabrikál – vagy-

is egy közös nyelv morfémáit (úgy mint Donald rágó) tanulja és játszik el velük. A Lengyel Intézet munkatársaival tűvé tették a környezetet retrócsokikért, VHS-kazettákért és egyéb magyar-lengyel vonatkozású rekvizitumokért. A siker az ismerősség révén nem véletlen, leszámítva, hogy a jelennel való szembenézés általuk gyakran kimarad.

Érdekes megfigyelni más kelet-európai installációkban a kocsis változó jelentésmezőit. A horvát *Ines Krasi* fehér drótból hegesztett, életnagyságú Polskiján, a *Fender Benderen* (*Koccanás*, 2012) például nem látszik sérülés. Mit sem tud a lengyelpiacokról (Jugoszláviában KGST-piacként eufemizálva sem érthető a szó), hanem szinte légies, nem szállít semmit, viszont elakadt – a visszapillantójára akasztott rózsafüzérrel – valahol a humor és a nagyon komoly határán.

A változás és az állandóság módozatai is képesek manifestálódni tehát egy autóban – amely hétköznapija révén ideális kapocs a kortárs művészet és a Kelet-Európa jelenében boldogulni próbáló potenciális közönség között. ■

Volodymyr Kuznetsov:
Polski Fiat 126p. A kilenc-
venes évek emlékműve
2012

Fotó: Berényi Zsuzsa

Somogyi Hajnalka

TEOTWAWKI*

**Kaszás Tamás: Pán-Periféria tárgyeleméi
(tu-fa antropológia)**

- Platán Galéria, Budapest
- 2013. január 31 – március 15.

Van egy könyv, Viktor Pelevin írta, *Az agyag géppuska* a címe. Először éppen Tamástól hallottam róla, 2003-ban, a Stúdió Galériában, ahol az ő és Loránt Anikó közös kiállításában üldögéltünk.

A könyv főszereplője Pjotr Pusztta, kommunista költő, aki a kilencvenes évek Moszkvájában egy elmegyógyintézetben tengeti napjait. Álmában viszont ő Petyka, aki a híres Csapajev komisszárjaként kalandozik az 1917 utáni orosz polgárháborús években – tehát a könyv főszereplője Petyka, a katona, aki álmában egy huszadik század végi moszkvai idegszanatórium ápolója.

Ez olyasmí, mint amikor Csuang-ce azt álmodta, hogy pillangó, illetve amikor a pillangó azt álmodta, hogy ő Csuang-ce.

2013 telén Tamás stúdiójában jegyzetelve felrémett ez a régen olvasott Pelevin könyv, mivel az akkor készülő és most itt látható kiállítás egy gyanúsán hasonló

konstrukciót vetített elem. Eszerint van Tamás, a volt zöld aktivista és házfoglaló, aki ma Horányban él élet- és gyakran alkotótársával, Anikóval és két fiúgyermekkel, modernista madáretetőt barkácsol, a termelésből régen kiszorult ún. inségeledeleket természetesen készíti, és időnként propagandisztikus plakátokkal szórja meg Budapestet vagy szülőföldjét, ex-Sztálinvárost. De mostanában inkább azt tervezi, hogy csatlakozik egy permakultú szövetkezéshez, és ezzel végképp maga mög hagyja korábbi agitáló és exhibicionista műkedvelését.

Szóval ez a Tamás, amikor álmodik, antropológus, neve mondjuk Tibor, aki valamikor a táv jövőben egy letűnt kultúra tárgyi emlékeit rendezgeti kiállításra. Amolyan néprajzi tárlattá a civilizáció, amellyel foglalkozik, azért omlat össze, mert rövidlátóan felélte a fenntartásához szükséges természeti erőforrásokat. Víz olajat. Mivel nem nagyon tudja, melyik emlékmű a jelentősége, kapcsolódásai pedig összetettek és nem mindig tisztázottak, a makacs

* A kiállítás megnyitón elhangzott szöveg szerkesztett változata.

KASZÁS TAMÁS
Pán-Periféria tárgyeleméi (tu-fa antropológia), 2013, Platán Galéria, Budapest
Zászló- és virágtartó (dekor-dizájn), 2012
© Fotó: Rosta József

KASZÁS TAMÁS
Pán-Periféria tárgymélekei (tu-fa antropológia), 2013, Platán Galéria, Budapest,
Zászló- és virágtartó (dekor-dizájn) részlet, 2012
© Fotó: Rosta József

KASZÁS TAMÁS
Pán-Periféria tárgymélekei (tu-fa antropológia), 2013, Platán Galéria, Budapest,
Egy mozgalom relikviái (Pangea készlet), 2011
© Fotó: Rosta József

újra és újra felmerülő, archetipikusnak tűnő motívumokat kiállításai során mindig újracsoportosítva, többféle formátumban is kirakja: vázlatrajzok, printek, kiegyenesített kaszákról, fásításról, mozaikok, stenciles minták az őskontinensről; fotók, videók; tárgyak alumíniumból, horganyzott vasból, olcsó fából. Időnként furcsa egyezésekre is bukkan: pl. egy, feltehetően növénytermesztéshez használt mongol jurtára egy horányi illetőségű kertben, amely a gyűjtéséből származó falliújság léceihez megszólalásig hasonlító építőelemekből készült. Tibor tehát kutat és jegyzeteket készít egy közeljövőben megírandó, nagyszabású tanul-

mányhoz, amelyben megkísérli majd felvázolni az érdeklődését lebilincselő letűnt kor életét és kultúráját. Minden, amit mi itt a gyökeres változások hosszú évszázadaiként vagyunk hajlamosak érzékelni – újkor és legújabb kor, modernizáció, iparosodás és poszt-fordizmus, szocializmus, kapitalizmus és a közeljövőben várható összeomlás különböző forgatókönyvei – számára csupán egy pillanat, egyetlen fejezet, amelyen belül az alcímek is alig különíthetők el. Még nagyon az elején tart...

Jegyzeteiben említést tesz a huszita parasztmozgalmakról és a Dózsa-féle felkelés kiegyenesített kaszájú harcosairól, különösképpen egy bizonyos Derkovitstól fennmaradt ábrázolások alapján; leírja, hogyan találták meg nemrég egy Alfred Wegener nevű sarkkutató asszisztensének jégbe fagyott holttestét az egykori Grönlandon, és vele együtt Wegener naplóját, benne az egykor volt őskontinens, Pangea létezésének kétségbevonhatatlan bizonyítékaival; és ír egy könyvről, Tamkó Sírató Károlytól, a címe *A három úrsziget*, amely arról szól, hogy az emberiség, féléretve

KASZÁS TAMÁS
Pán-Periféria tárgyelemélei (tu-fa antropológia), 2013. Platán Galéria, Budapest; Délibáb, 2013.
© Fotó: Rosta József

ellentéit, közös ellenség és cél felé fordulva egyetlen Űrharcsovetségbe tömörül, melynek központja éppen a Pangeának keresztelt, egykor Grönlandként ismert szigeten van.

Nézetét egy bizonyos Goncsarova darabos paraszttábrázolásait, amelyek a régmúlt korok és a nép művészetét egyesítik a modern absztrakt törekvésekkel, és megsárgult fotókat hatalmas hadihajókról, amelyeknek káprázató mintázatában a modern absztrakt törekvések egyesülnek a katonai camouflaze-zsal.

Azután feljegyzéseket lapozgat az ún. népi tudományról, amelyet az erőforrások apadásának kezdetén zöld aktivisták kezdtek kutatni, a túlélés módszereit keresve, valamiféle do-it-yourself szellemiség jegyében; egy Thoreau nevű remetéről, aki erdei kalyibájában mindez a gyakorlatban is kipróbálta, és közben az igazságtalan kormányzással szembeni civil engedetlenség fontosságáról írt; és egy Moholy-Nagy nevű tanárról is, aki azt tartotta az oktatás legfontosabb feladatának, hogy mindenkit hozzásegítve biológiai egyensúlyának és benső késztetéseinek megtalálásához, szellet-emberekből egész embereket neveljen.

Olvas a permakultúráról, amellyel a letűnt kor emberei igyekeztek visszatérni a természetes ökológiai folyamatokkal való együttműködéshez, a megapoliszokba áramló nincstelen tömegekről, akiknek falvait, földjeit elmosta a víz és letarolták a ciklonok, valamint egy bizonyos J. G. Ballard beszámolóját arról, hogy miként vont a tengeri szennyeződés hermetikus borítást az óceánokra, s így az esőzés hiánya az emberiség maradvékát az utolsó cseppek kinyerésének reményében tengerparti nyomortelepekre szorította. Filmeket néz a sivatagos tájban roncsautókon és motorokon száguldozó örültekről, akiről olaj és könyörület híján lassacskán lefoszlik a civilizáció; egy Afrikában kultikus tárgyként tisztelt üdítőitalos üvegről; meg képregyéket egy Yona Friedman nevű UNESCO-munkatárstól, amelyek a nehéz körülmények közötti önfenntartás módszereit terjesztették az egykor volt világ különböző pontjain.

Különösen felkelti az érdeklődését az a maga korában nem túl népszerű, ám később igazolást nyert, kb. huszadik századi elmélet, amely szerint miközben mindenki az akkori civilizáció ún. legfejlettebb, high tech formáinak megvalósítására törekszik, a jövőbe vezető utat valójában a városok határain gyorsan növekvő bádoggvárosok életmódja mutatja meg.

Cormac McCarthy leírása egy fiúról és az apjáról, akik Ballardhoz hasonlóan szintén az óceán felé tartanak az örökös sötétségben és hűmezőben, egy bevásárlókocsiban tolva minden tulajdonukat, őszintén megrázza; egy lelet azonban, egy Krzysztof Wodiczko-gyártmányú jármű, amely valóban egy ilyen négykerekű fémkosárból készült, igazolni látszik a történetet.

Az etimológiailag levezethetetlen, a kétezres évek elején elterjedt TEOTWAWKI kifejezésről sokáig azt gondolja, hogy a hopi indiánok *Koyaanisqatsi* című kultuszfilmjének folytatása, míg rá nem jön, hogy angol betűszó, kibontva – *The End Of The World As we Know It* – és a legkülönbözőbb kollapszista elméletek gyűjtőneve. Végül a sehova sem vezető problémakört azzal a megfigyeléssel zárja le, amelyet egy Erdély Miklós nevű tudósnál talált: „Kisérelj meg felmérni korod ostobaságát oly módon, hogy a pillanatnyi általános szemléleti szinten elképzelj valamilyen jövőt: elképzelésed úgy fog arányulni a megvalósuláshoz, mint a régi elképzelések a megvalósult jelenhez. Ez az arány a mindenkor korlátoztságot híven mutatja.”

Késő van. Még sok munka van hátra és sok az egymásnak ellentmondó adat, de Tibor mára befejezi a munkát. És amikor végre elalszik, azt álmodja, hogy ő Tamás, aki emberek gyűrűjében áll egy fehér térben, és bár nem ő beszél, mégis minden szem rá szegeződik.

KASZÁS TAMÁS
Pán-Periféria tárgyművei (tu-fa antropológia), 2013, Platán Galéria, Budapest
r.n. (kollapszista faliújság), részlet, 2009-2013
© Fotó: Rosta József

KASZÁS TAMÁS
Pán-Periféria tárgyművei (tu-fa antropológia), 2013, Platán Galéria, Budapest
© Fotó: Rosta József

Lutosławski 100

A véletlen mérnöke

A Witold Lutosławski halála (1994) óta eltelt közel két évtizedben a személye és a zenéje iránti érdeklődés – szemben sok jelentősnek gondolt kortársával – nem csökkent. Már életében kivívta a nagyvilág elismerését, napjainkban pedig kevesen vitatják, hogy Lutosławski a 20. századi zene első számú mesterei közé tartozik.

■ Lutosławski olyanokkal osztozik a legjelentősebbnek kijáró tiszteletben, mint – ha csak a „százéveseket” nézzük – Olivier Messiaen (1908), John Cage (1912) vagy Benjamin Britten (1913). Egyik mértékadó monográfusa, Charles Bodman Rae szerint Lutosławski Karol Szymanowski mellett a legnagyobb hatású lengyel komponista, az életművet szélesebb zenetörténeti perspektívában vizsgálva pedig megkockáztatja, hogy Chopin után Lutosławski a valaha élt legnagyobb lengyel zeneszerző.

Lutosławski megítélése a megelőző fél évszázadban azonban korántsem volt ennyire evidens. Steven Stucky írja (*Lutosławski and His Music*, Cambridge, 1981), hogy a háború utáni években a lengyel zenei közvélekedés nem Lutosławskit tartotta az új generáció legkiemelkedőbb képviselőjének, sokkal ígéretesebbnek tűnt például Andrzej Panufnik (1914–1991), Lutosławski közeli barátja. A zongoristának (majd később karmesternek is) kiváló Panufnik és Lutosławski a háborús években különböző kávéházakban zongorázott, kézzongorás (ill. négykezes) átiratokban Bachtól Debussyig szinte az egész zenetörténetet végigjátszották. „Kétszáznál is több átiratot készítettünk – olvasható az 1974-ben kiadott, Varga Bálint Andrást által szerkesztett interjúkötetben –, sajnos ezek az átiratok szinte mind elégték 1944-ben, az augusztusi varsói felkelés során, amely a mi tevékenységünknek is véget vetett.” Panufnik

Fotó: Cultiris

egyébként – szemben Lutosławskival – akár a háború utáni rendszer kedvencévé is válhatott volna, ha 1954-ben (kalandos körülmények között) nem szökök Angliába. Itt „természetesen” a kelet-európai művész emigránsoknak kijáró lelkesedéssel fogadták.

Azonnal zenekarvezető lett, és szívesen karolták fel új kompozícióit. A Panufnik iránti lelkesedés – véli Charles Bodman Rae – lehetett a legfőbb oka annak, hogy ebben az időszakban a Nyugat kevesebb érdeklődést tanúsított Lutosławski zenéje iránt.

Amikor aztán a lengyel kortárs zene megélenkült – részben a „Varsói Ősz” fesztiválnak köszönhetően, melynek létrehozásában (1956) Lutosławski döntő szerepet vállalt –, és a külföld is izgatottan figyelte a fejleményeket, az új lengyel zene fogalma leginkább a Lutosławskinál húsz évvel fiatalabb Krzysztof Penderecki (1933) nevével kapcsolódott össze. Lutosławski nemzetközi reputációja – párhuzamosan a Penderecki-zene beszűrülésével – csak az 1970-es években érte majd fel a csúcstra.

A varsói születésű zeneszerző muzikális szülők gyermekeként hamar kapcsolatba került a zenével. Édesapja iskolázottan zongorázott, az első meghatározó zenei emlékek az ő játékhöz kapcsolódnak. A család a háború sújtotta Lengyelországból 1915-ben Moszkvába menekült. A zeneszerző apja, Józef Lutosławski tevékenyen részt vett egy lengyel katonai egység megszervezésében. Az októberi forradalom után azonban – sok társával együtt – a bolsevikok ellenségévé vált. Testvérével, Mariannal együtt letartóztatták, és 1918 szeptemberében kivégzőosztag elé állították. Felesége három fiúgyermekével Ukrajnába költözött, majd rövidesen visszatért Lengyelországba.

Az ifjú Lutosławski sokirányú zenei képzésben részesült. Zongorázni tanult, majd hegedülni is (egész magas szintre jutott), tizenhárom éves korától pedig rendszeres zeneszerzőképzésben vett részt. 1931-ben érettségizett, majd – a zenei tanulmányok folytatása mellett – két évig matematikát tanult az egyetemen. Zongoraművészi és zeneszerzői pályája épp csak elkezdődött volna, amikor Németország lerohanta Lengyelországot, Lutosławskit pedig behívták katonának. A keleti határszélen esett német hadifogságba, de néhány nappal később megszökött, és hazagyalogolt Varsóba. Erről a négyszáz kilométeres

EGY HÉT

mozze

FILMSZEMLE HELYETT

„Nincs mit vetítenünk! Nincs minnek örülni!” – írta a Magyar Film-művészek Szövetségét vezető Tarr Béla kollégáinak és a közönségnek, miután legyártott és elkészült alkotások hiányában idén elmarad a hagyományos Filmszemle. A filmek helyett ezúttal „csak” a szféra finanszírozásának átszervezése folytán kialakult rendkívüli helyzetről lesz szó: február 2-án rendkívüli, nyilvános közgyűlést és szakmai fórumot tartanak az Uránia Nemzeti Filmszínházban.

BERLINALE Wong Kar Wai

The Grandmaster című alkotásával indul február 7-én a 63. Berlini Nemzetközi Filmfesztivál – a hongkongi rendező egyúttal a zsűri elnöke is lesz, harcművészeti eposzát értelemszerűen versenyen kívül vetítik. A nagyjátékfilm versenybe 19 produkciót hívtak meg, olyan rendezők munkáit, mint például a bosnyák Danis Tanović, a német Ulrich Seidl, az amerikai Gus Van Sant és Steven Soderbergh, az orosz Borisz Hlebnikov, a lengyel Malgoszka Szumowska, a román Calin Peter Netzer, a kazah Emir Baigazin, a francia Emmanuelle Bercot – vagy épp az iráni börtönben ülő Dzsafer Panahi, aki Kambozia Partovi segítségével készített filmet (angol címe: *Closed Curtain*). Magyar film egyik szekciójában sincs.

NARCOPOLIS A tavalyi Booker-díjra „csak” jelölték, a dél-ázsiai irodalom teljesítményeit elismerő DSC-díjat viszont most el is nyerte Jeet Thayil indiai író regénye, a *Narcopolis*: az 52 éves indiai író első regénye saját kábítószerezés évtizedeinek, az addikció és a leszokás kínjainak élményéből táplálkozva vezet el Mumbai (Bombay) drogosainak világába. Jutalma: 50 ezer dollár.

SOZIALMARIE Innovatív osztrák, magyar és csehországi szociális projektek megvalósítására lehet jelentkezni az idei Szocial-Marie pályázatra, amelyen összesen 42 ezer euró vár elosztásra, ebből 15 ezer jut a fődíj nyertesnek. A beadási határidő: február 5., minden egyéb tudnivaló: szocialmarie.org.

WITOLD LUTOSLAWSKI ÉVE

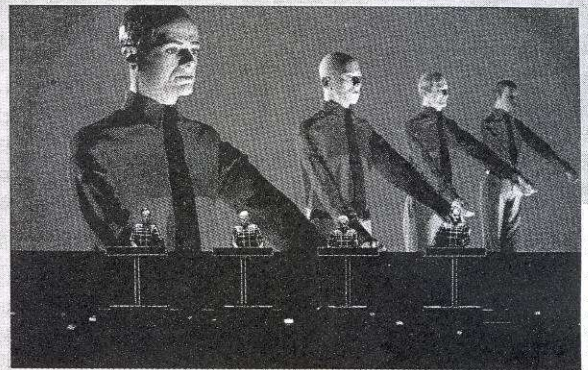
A pillanatnyi állás szerint 18 ország 40 városát érinti a Lutoslawski-centenárium programsorozata: Varsóban Anne-Sophie Mutter he-

gedűművész, Katowicében Perényi Miklós gordonkaművész, a budapesti Művészetek Palotájában pedig a wroclawi Leopoldinum Kamarazenekar fellépésével nyílt meg a konferenciákkal, CD- és DVD-kiadványokkal teljes ünnepi év. Ennek keretében január végén Gidon Kremer hegedül Varsóban, Londonban pedig Esa-Pekka Salonen vezényli a Philharmonia Orchestrát a Lutoslawski ars poeticáját idéző című koncertsorozat nyitányán: *Woven Words: „Music begins where words end”*. Tavasszal a Mercorre Vonósnégyes, a Jacek Kochan & Co. és a Quartsilumi Ensemble szerepel Budapesten; részesültek: lutoslawski.culture.pl.

A 20. század második felének egyik legjelentősebb zeneszerzője 1913. január 25-én született Varsóban, s 1994. február 7-én ugyanitt halt meg. 1937 előtti szerzeményei – a *Szonáta* kivételével – mind elvesztek a világháború során, amelyet Varsóban vészelt át, az ellenállási mozgalom tagjaként. Pályája felívelését hátráltatta, hogy – gyermek- és ifjúsági dalok komponálásán kívül – gyakorlatilag nem vett részt az 1950-es évek zenei életében. 1957 után viszont szerzőként, karmesterként, oktatóként és a Varsói Ősz elnevezésű kortárs zenei fesztivál szervezőjeként egyaránt kiteljesíthette díjakkal is elismert tehetségét.

KRAFTWERK A MÚZEUMBAN

Peter Boettcher több mint két évtizeden át fotózta a Kraftwerket és a zenészeket helyettesítő robotokat. Felvételeit januárban *Kraftwerk Roboter* címmel állította ki a düsseldorfi NRW-Forum galériájában. Ehhez kapcsolódva a zenekar *Der Katalog – 1 2 3 4 5 6 7 8* című koncertsorozatán szólaltatta meg nagylemezeit, megjelenésük időrendjében, a számsorrendet tartva. A Kraftwerk 2005-ben, a Velencei Biennálén lépett fel először képzőművészeti környezetben, tavaly áprilisban a New York-i Museum of Modern Art volt a retrospektív színhelye, idén február 6–14. között pedig a londoni Tate Modern turbinacsarnokában csendül fel 3D-s vetítéssel és animációval illusztrált zenéjük:

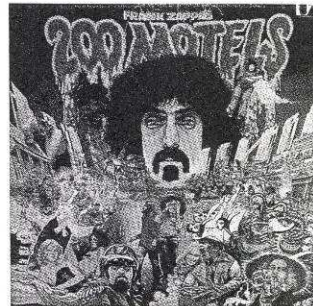
Fotó: Peter Boettcher

Autobahn (1974), *Radio-Activity* (1975), *Trans Europe Express* (1977), *The Man-Machine* (1978), *Computer World* (1981), *Techno Pop* (1986), *The Mix* (1991), *Tour de France* (2003).

ZAPPA A KLASSZIKUSOK KÖZÖTT

John Adams, Bartók, Berio, Boulez, Britten, Bernstein, Debussy, Cage, Elgar, Glass, Górecki, Janáček, Kurtág, Ligeti, Messiaen, Milhaud, Orff, Pärt, Poulenc, Prokofjev, Ravel, Reich, Satie, Schnittke, Schoenberg, Sibelius, Sostakovic, Stockhausen, Strauss, Stravinsky, Webern, Weill, John Williams, Vaughan Williams, Frank Zappa – kb. így fest a világválogatott, amelyre páratlanul ambiciózus programsorozatát építette a londoni Southbank Centre. *The Rest Is Noise – The Soundtrack of the 20th Century* címmel több mint 100 koncerten és 150, részben ingyenes rendezvényen (pódiumbeszélgetésen, filmvetítésen stb.) keresztül idézik fel a 20. század zenetörténetét. A fesztivált egy Richard Strauss-est indította, decemberben pedig John Adams *El Niño* című oratóriuma zárja. A programot fontos színhelyek (a századfordulós Bécs, a

pezsgő Párizs, a dekadens Berlin, a dzsesszes Amerika), történelmi csomópontok és kultúrtörténeti mozzanatok (a folklór megtermékenyítő hatása, a diktatúrák kora, a hidegháború légköre, a 60-as évek ellenkulturális forradalma, az ezredvégi spiritualitás) szerint szervezték, olyan nyitottsággal, amelyben a modern klasszikusok mellett magától értetődően szólalhat meg a francia sanzon és a jávai gamelán, a hollywoodi filmzene – vagy épp Frank Zappa szimfonikus darabja, a 200 *Motels*, amelynek 1971-es előadását a Royal Albert Hallban a mű állítólagos obszcenitása miatt lefűjték, idén októberben azonban a BBC Concert Orchestra és a Southbank Sinfonia tényleg bemutathatja. A fesztivál címét Alex Ross könyvétől kölcsönözték (*The Rest Is Noise – Listening to the Twentieth Century*), további részletekért katt: therestisnoise.southbankcentre.co.uk.

LENGYEL
INTÉZET
INSTYTUT
POLSKI

PRESS

Meccorre String Quartet gave a concert during one of the most prestigious festivals in Hungary, the Spring Festival, in one of the decorative exhibition halls of the Museum of Fine Arts in Budapest. Two important musical events took place in May in the Budapest Music Center (BMC), the worldwide known classical music and jazz institution of the capital city. The 'Jacek Kochan & Co: LUTOSŁAWSKI...' project from the borderlands of jazz and contemporary music made an attempt at the re-interpretation of the works of Witold Lutosławski, while the concert of the Quartsiluni Ensemble on May 23 was a part of the Lutosławski 100 series. A concert conducted by Lajos Rozmán already made its way for 'Con Tempo', the concert series of Bartók Rádió, the classical music radio station of the highest standards in Hungary. In June, the anniversary of the world famous composer is celebrated by a genuinely Polish-Hungarian event: the works of Witold Lutosławski, Aleksander Tansman, György Selmečzi and György Orbán are presented by the Erdődy Chamber Orchestra. The recording of the concert will be published by the Warsaw-

based publisher DUX, and both the concert and the recording will take place at BMC. In autumn, the Budapest Music Center will also house a second concert of the Quartsiluni Ensemble in the Lutosławski 100 series. The last program of the Hungarian anniversary in winter 2013 will be the Polish LUTOSTRINGS project by the world famous Royal String Quartet, Adam Baldych jazz violinist – a young talent, promising a great career – and the composer Cezary Duchnowski. This musical project makes an attempt at the translation of the works of Lutosławski to the language of broadly interpreted improvisation by their re-interpretation. ←
(BY THE POLISH INSTITUTE IN BUDAPEST)

➔ JANUARY 25, 2013, MARKED THE CENTENARY OF WITOLD LUTOSŁAWSKI'S BIRTH, and celebrations of this anniversary are being held throughout the world. On a motion by the Witold Lutosławski Society, the Minister of Culture and National Heritage, the Honorable Bogdan Zdrojewski called the Sejm Commission for Culture and Communications to make 2013 formally 'The Year of Lutosławski'. More than 100 events: concerts, conferences and presentations are taking place in 40 towns

in 18 countries. The centenary of the birth of the famous composer and conductor would not go unnoticed in Hungary, either: the Polish Institute in Budapest and its partners commemorate the artist with a series of concerts throughout the year. The anniversary year was inaugurated in Budapest on January 26, one day after the great composer's birthday, by the world famous Leopoldinum Chamber Orchestra from Wrocław in the Festival Theater of the Palace of Arts. At the end of March, one of the best Polish string quartets, the

WITOLD LUTOSŁAWSKI

One of the most prominent Polish composers of all time, Witold Lutosławski was born on January 25, 1913 in Warsaw and died on February 7, 1994, also in Warsaw. He studied composition at the Warsaw Conservatory. Lutosławski's creativity underwent numerous stylistic transformations, from Neoclassicism and folkloristic inspirations of the first period to the unique musical language of his mature years. The growing international fame of Lutosławski was fortified by such works as Funeral Music (1958), Venetian Games (1961), which introduced controlled atonality, Trois poemes d'Henri Michaux (1963), String Quartet (1964), Livre pour orchestre (1968), and Preludes and fugue (1972). Lutosławski's works exerted an immense influence upon the development of music in our times. His consistency in discovering new areas of music in connection with his creative use of tradition, a mastery compositional technique and originality of musical language have placed him firmly within the ranks of the most outstanding composers of the 20th century.

fotó: Paweł Karmowski (balta) (balta), Juliusz Mularz (balta) (balta)

Irodalom

egyik hősnője válik efféle magyarkává, nem olyan messze szeretetlen hazájától. A negyvenes éveit taposó asz-

szokasrendje jól jellemzi a családjuk életének ürességét, sivárságát. A hábetárség fogalmává vált a hatvanas években, nemcsak az irodalmi, hanem a társadalmi életben

geket, vakon mennek el életük fordulópontot kínáló lehetőségei mellett. A sors pedig büntet: váratlan, véletlen balesetek szegélyezik útjukat. Időnként a szó szoros értelmében a

vegkepp nem, mert nem riszál sebulvár, se a szavakon lovagló irodalom felé. Attól még ott a helye a XXI századi magyar próza marandagdarabjainak élén.

Kelecsényi László

Istenek kalandjai

Ignacy Karłowicz: *Égiek és földiek*
Typotex, 670 oldal, 3900 forint
Ford.: Körner Gábor

A lengyel kritikusok is gondban vannak ezzel a könyvvel. Mert egy jó recenzio mindenképpen bele kellene férnie annak is, hogy miről szól a regény, kik a hősei, honnan indulnak, hová tartanak. A jó recenzio ezeket mind elmondja, már csak azért is, hogy felkeltse az olvasó érdeklődését. Az olvasó ugyanis – kevés kivétellel – történetre vágyik. Sokan kalandra, sokan bizsergetésre, nagyon kevesen némi bölcselmet is beszereznek a könyvekből. Például a Coelho-rajongók, akikről én is ugyanazt gondolom, mint Ignacy Karłowicz, aki ezen sztori nélküli vastkos könyv, történet és megoldás nélküli regény szerzője. Katarzis egyébként van benne – akár több is. Sztori is van jó néhány. Normális

körülmények között a recenzens elmeséli, mi is történik az általa olvasott könyvben, elhelyezi azt egy irodalmi-izlésbeli, esetleg politico-morális koordináta-rendszerben. Jobb esetben az is kiderül belőle, hogy a recenzensnek tetszett vagy sem az olvasmány, sőt esetleg az is, hogy ajánlja-e olvasásra.

Jelen sorok írója nem birkózik meg az első feladattal. Mert a magyar *Égiek és földiek* címet viselő vastkos könyv hagyományos értelemben nem regény. Nem elbeszélhető, megfilmeshető történet. Történetek, sőt életek is vannak benne.

Igen egyszerű, igen földhözragadt sztorik. (Néha emlékeztet a magyar stand-up comedyre, amelyben egy személy kiáll a színpadra, s arról beszél, hogy ő és környezete mennyire szerencsétlen tahó, s ezen a közönség jól szórakozik. Itt azért kénytelen együtt érezni a tahóval, mert az íróban van részvét az akciók ország lakói iránt.)

A mai Lengyelországról, mai lengyel prolikról, alkoholistákról, kábzserekekről, félhülyékről és szuperintelligensekről, heterókról és melegékről szólnak az epizódok. Van benne szó egy szakközépiskolás fiúról, aki viszonyt kezd egy ötven körüli nővel, akinek viszont ő az első kapcsolata, és az illető a barátjánéka nagynénje. A nő különösen pénztáros egy diszkontoboltban. Olyanban, amelyeket nálunk is nyitottak ugyanazok a német cégek. Ugyanazok az akciók. De olvassuk az egyetemeket, oktatók és hallgatók világáról is. Mint mondtam, ez nem szabályos történet. Van benne szex is. Mert, ahogy megtudjuk, az relaxál. Valahogy kevésbé izgalmas ez a szex, mert ebben az akciók világában nem lehet tudni, mennyi is a dolgok, érzelmek, emberek

valódi értéke. Az érzelmek egyébként is elavultnak számítanak. A könyv rövid fejezeti pontos leírása a mindennapiságnak, a kiüresedett, elbudvarosodott kapcsolatrendszernek.

Karłowicz hisz a popkultúrában, a világban, ahol bármelyik hülyéből híresség lehet, s egyre többen jelennek meg a nyilvánosságban olyanok, akik csak arról híresek, hogy híresek. Mert megjelentek egy reality show-ban, ahol ők voltak a legbormirtabak a többi stupid között.

Ebbe a létező világba szállnak le az istenek. A görög és a keresztény szektor és az indiaiak is, valamint több mese- és legendahős. Például Balladyna. Őt azért említem, mert az eredeti, lengyel címe a könyvnek: Balladyna i romanse. Balladyna egyébként *Juliusz Słowacki* romantikus költő által teremtett alak. Ő és a görög, illetve egyéb istenek döntenek úgy, hogy visszatérnek emberek közé. Jövetelüket vészes jel előzi meg: eltűnik mindenhol a kávé és a vasaló. Hermész lopja el, hogy megalapozza az istenségek új földi életét. Egyébként is szórakoztató istenekről úgy olvasni, ahogy Karłowicz leírja őket. Pimaszul új-

raértelmezve az antik mítoszokat és a judeokeresztény teológiát. Kiderül belőle, hogy Jézus is néha eltéved a Szentháromságról szóló tanítás érdekében. És akkor már nem is oly bizarr, hogy Jézus a sportszerbizniszben tehetőssé lett Nikével élt tartós párkapcsolatban.

Törékenyek ezek az istenek, és nevetésges a mindenhatóságuk. Az Olimposz lakói már eredetük miatt is emberibbek, s jobban alkalmazkodnak az akciók országához. Athéné szaktitana örökszűz stánszűzével, és összeházasodik az egyiptomi Oziriszszel, miközben lankadatlanul civakodik Aphroditával. Nem is rossz ez a posztmodern regénybe beleszert némi mitológiai ismeretterjesztés is. Olyan ez, mint egy modern narrátor, aki a mai közönség számára értelmez egy ógörög tragédiát. Mert, ugye, a mítoszt nem ismerik a nézők. Popisstenek lépnek kapcsolatba földi hőseinkkel, avatkoznak életükbe, miközben értelmezik pillanatnyi világunkat a maguk öröklete szempontjából. Olyan ez, akár egy reality show. *Körner Gábor* pedig kiválóan ültette át magyarra.

Miklós Gábor

INTERJÚ

„Az én Jézusom nem hisz a feltámadásban”

Ignacy Karpowicz író

■ Talán a legfelkapottabb fiatal író ma Lengyelországban. Hasonlították már Kunderához, Bulgakovhoz, ő maga Thomas Pynchont tartja példaképének. A harminchat éves szerzővel az *Égiek és földiek* című regénye magyar megjelenése után beszélgettünk.

Magyar Narancs: Egy világvégi tanyán él, rengeteg szereplőt mozgó regényei mégis a nagyvárosban játszódnak.

Ignacy Karpowicz: Valóban a fehérorosz határ mentén élek a kutyámmal, szoktam is mondogatni, hogy az utolsó európai diktátor a szomszédom. De az egyetem alatt Varsóban laktam. Azonban rá kellett jönnöm arra, hogy a nagyváros nem nekem való hely. Túl sok minden történik egyszerre, és ezek elvonják a figyelmemet az egyetlen igazi mániámtól, az írástól. Vidéken sokkal jobban megy a koncentráció, aminek fejlesztéséhez elengedhetetlenek a mindennapi létfenntartó gyakorlatok is. Otthon például nincs bevezetve a víz. Ha kell, meríték az udvari kútból, ha fürödnék, akkor a tűzhelyen esetleg fel is melegítem a magam aprítottá fával. Ez az isten háta mögötti nyugalom kell ahhoz, hogy belemélyedhessek a szereplőim világába.

MN: Honnan jött az *Égiek és földiek* alapötlete, hogy a világ összes istene egyszer csak fogja magát, leköltözik a Földre, és halandóvá válik?

IK: Az volt az eredeti tervem, hogy egyszer s mindenkorra lezárjak egy nagy metafizikai kérdést. Be akartam mutatni, hogy az istenek nélküli világ sem rosszabb, és hogy a reflexből silánynak minősített popkultúra kivá-

A szerző felvétele

lón betölti az istenek által hátrahagyott űrt. Nem dicsőítésképpen mondom, de a popkultúra tágas, és minden hiedelemmel ellentétben képes értéket teremteni. Az agresszív és az erőszak megfélemezésében pedig sokkal hatékonyabb eszköz a vallásnál. A rendszerváltások után Európában – a Balkán kivételével – csend volt, és ez szerintem sokkal inkább köszönhető a popkultúrának, mintsem bármelyik vallásnak. Ha a háborúk megszűnésének az az ára, hogy ostoba sorozatokat kell nézünk a tévében, és lépten-nyomon valamit reklámozó pucér nőkbe kell botlanunk, akkor legyen! Szembe kell néznünk azzal, hogy nem Isten, hanem csupán a köré épült infrastruktúra létezik. A könyvben Jézus újból visszatér a földre, de az én Jézusom nem hisz a feltámadásban, hanem teljesen és végleg meg akar halni,

mindenféle csinnadratta nélkül. Nincs más élet a mi szánalmas emberi életünkön kívül.

MN: Meglepő vagy éppen természetes, hogy ez a szó szerint istentelen regény épp Lengyelországból érkezett?

IK: Valószínű, hogy ha nem ide születek, ahol még mindig erősen kísértenek a vallás démonai, akkor ezek a kérdések nem kezdenek el ennyire foglalkoztatni, és biztosan nem így írtam volna meg a könyvet. Mindig is erős volt nálunk a mágikus katolicizmus, és ez a szmolenszki légi katasztrófa után (a 2010-es balesetben hunyt el a lengyel államelnök, Lech Kaczyński – KB) rémisztő méreteket öltött. A jobbszélen azóta nemcsak folyamatosan összeesküvés-elméleteket gyártanak, hanem még isten büntetését is látják a történelemben. Rosszul vagyok ettől a romantika korában született lengyel

messianizmustól. Mi lennénk a kiválasztott nép, Európa mártírjai? Az egészben az emberek logikus gondolkodásra való képtelensége irritál a legjobban.

MN: Mit szóltak az *Égiek és földiek* blaszfém fordulatához a lengyel katolikus körök?

IK: Lengyelországban – mintegy egyezményes alapon – ketté van osztva a szellemi élet. A jobb- és a baloldal egymás dolgairól nem nagyon vesz tudomást, úgy-hogy a botrány már csak ezért sem volt eget rengető. Amúgy is túl vastag a könyv ahhoz, hogy az ember csak a felháborodásért elolvassa.

MN: Rendre Paulo Coelho-idezetek bukkannak fel a könyvben, nem éppen hízelgő kontextusban. Athéné és Osiris például a világ legviccesebb könyvének tartja a jeles brazil egyik munkáját. Miféle fura viszonyt ápol vele?

IK: Coelho pontosan az a szint, amelyen a popkultúra még képes beszélni a transzcendentális dolgokról. Coelho sekély, könnyen befogadható és olcsón megúszható, épp ezért népszerű popváltást teremtett, aminek ő az első számú profétája. Ez csöppet viszolyogtató, de ha az ő és utánzó munkássága azt fogja eredményezni, hogy az emberek egyre inkább eltávolodnak a vallásoktól,

annak én személy szerint örülni fogok.

MN: Min dolgozik most?

IK: Az *Égiek és földiek* forgatókönyvében, hisz ha minden igaz, és a pénz is összegyűlik rá, akkor megfilmesítik. Most fejeztem be az új regényemet is. *Osci* lesz a címe, ami azon kívül, hogy szálkát jelent, egyben egy lengyel főnévképző rag. Nincsenek benne istenek, csak lazán egymáshoz kapcsolódó

és egymás életére közvetve-közvetlenül ható emberek. Ez a könyv egyfajta kísérlet eredménye, hiszen valóban létező emberekről szól, akiknek írás közben meg-megmutogattam a róluk szóló részeket, és olykor még azt is megengedtem nekik, hogy beleszóljanak történetük alakulásába. Optimista könyv lesz, persze amennyire képes vagyok optimista lenni. Osztom uyanis Marek Edelmannak, a len-

gyel történelem egyik emblemikus alakjának, a varsói gettólázas egyik túlélőjének gondolatait arról, hogy az ember ocsmány teremtés. Elég neki megteremteni a feltételeket, és ocsmányságait máris ráokádja a világra.

Kiss Barnabás

(A tolmácsolásért köszönet Felvidéki Eszternek, a Lengyel Intézet munkatársának.)

Könyv

Hány sajtupapír az élet?

Müller Rolf: *Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban*

■ Gondolnánk, már éppen elég könyv, tanulmány, pamflet, visszaemlékezés és mélyinterjú készült a magyar sztálinista rezsim kiépüléséről és nélkülözhetetlen kellékéről, a sommásan csak ÁVO-nak nevezett politikai rendőrségről. Nos, ha kételkednének abban, hogy lehet-e még újat mondani e témáról, akkor ajánlanánk figyelmükbe a fiatal történész munkáját, aki sok tekintetben formabontó módon közelít tárgyához – ráadásul azzal az igénnyel, hogy a laikus nagyközönség számára is jól érthetővé, sőt élvezhetővé tegye. Mindehhez persze némi-leg szükíteni kell a fókuszot – nem foglalkozhat túl sokat a kor politikatörténetével, a végig a kommunisták által animált pártharcokkal, a fokozatos hatalomátvitel részleteivel – de még ennyire sem a nemzetközi környezet változásával. Annál nagyobb merítést jelentenek a könyv anyagában azok az új kutatási eredmények (nem utolsósorban saját tudományos munkájának gyümölcsei), melyek révén sokkal pontosabban érthetjük, hogyan is működött a folyton változó nevű és sokféle alárendeltségben dolgozó „ÁVO”.

Müller leírásából pontosan kiderül, miként jön létre a fővárosi és vidéki politikai rendészeti osztályok összevonásával a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (a volta-képpen ÁVO), s mint lesz ebből két év múlva, a még mindig a Belügyminisztériumnak alárendelt Államvédelmi Hatóság (ama bizonyos BM ÁVH). 1949/50 fordulójára fejlődik ki a gyakorlatilag minisztériumi rangú (formálisan csak a Minisztertanácsnak alárendelt) önálló ÁVH, amit Péter Gáborék letartóztatása után folyamatosan visszaintegrálnak a Belügyi-

nisztériumba – azzal az örvendetes eredménnyel, hogy a bekebelezett ÁVO gyakorlatilag ÁVH-s minisztériummá változtatja a belügyet. Közismert legenda (amit amúgy a Péter-ügy megkreálása során maguk Rákosiék kezdtek terjeszteni), hogy az ÁVH aféle állam volt az államban, mely (párt)kontroll és ellenőrzés nélkül működött. Márpedig a Müller által publikált esetekből is nyilvánvaló, hogy a legfelsőbb pártvezetés, így Rákosi szorosan rajta tartotta kezét az ÁVH működésén, amelynek napi munkáját is instruálta sajtupapírokra írt üzenetekkel. Arról most nem is szólnánk, hogy amikor úgy gondolta, gond nélkül fejezhette le a hatóságot, s állíthatott másokat az élére.

A szerző nem feledkezik meg arról sem, hogy afféle hosszabb-rövidebb miniportrékban jellemezze a szerv vezetőit – mindenekelőtt Péter Gábert, a szabósegédből lett magyar Csekefőnököt, aki – persze Rákosiék és talán szovjet tartói jóvoltából – páratlan karriert futtatott be. Egészen 1953. január 3-ig, amikor (vendéglátója, Rákosi, Farkas Mihály és utóda, Piros László jelenlétében) megbilincselik, egyszer s mindenkorra véget vetve regényes pályafutásának. A könyvből az is kiderül, hogy Péter páncélszekrényében megtalálták féltve őrzött kincseit is: öt, amúgy indexen lévő Nyirő József-regényt.

Ráadásul Müller munkája nyomán az eddigieknél is világosabb lesz, hogy még Péter szá-

mára is évekbe telt, míg teljesen maga alá gyűrte a politikai rendőrséget – mindenkor konkurensi jobb esetben diplomáciai kiküldetésbe kerültek (mint Tömpe András), vagy éppen az egymást követő tisztogatási hullámoknak estek áldozatul (mint Rajk, Pálffy, Sólyom és mások). És persze az is nyilvánvalóvá válik, hogy Péter bukásának dacára a szerv rendületlenül folytatta működését – a forradalomig még hátralévő szűk négy évben már létrehozója nélkül. Am Müller megjegyzései szerint pusztán az a tény, hogy az ÁVH behálózta az országot, még nem jelentette azt, hogy hatékonyan is működött. Miközben 1953 végén még a felnőtt lakosság húsz százalékáról vezettek kartotékokat, a zömmel hevenyészve kiképzett állomány munkájában nem kevés kivételről letek gazdáik (aminek azután

majd 1956 őszén lesznek következményei).

Végezetül Müller érdemül kell feljegyeznünk, hogy bár a lehetőség kínálta magát, könyve nem alakul át horrosztorivá – habár több ismertett dokumentumból nagyon jól kihüvelykezhető, milyen brutálisan bántak a gyanúsítottakkal. Ehelyett számos korfeszítő jellegű, szinte anekdotikus sztorit kapunk – például Kádár János szinte regényes körülmények között zajlott letartóztatásáról, a Dunán úsztatott rejtélyes kémdobozokról, no és az 1954-es magyar-angolról tudósító riporterek lehaggyott telefonjairól. S ha már itt tartunk, meg kell említeni a jól összeválogatott képanyagot – az ÁVH balaljkagyűjtésének Mosonyi utcai fellépését megörökítő fotó láttán például joggal vélhetjük úgy: ebből ezért még kaphattunk volna némi repetát is.

Barotányi Zoltán

Jaffa, 2012, 240 oldal, 3150 Ft

Regény Ignacy Karpowicz a popkultúra részeként tekint az antik istenekre

Az irodalom mindig politika

Miklós Gábor

Olvassnak még regényeket a lengyelek? És írma-e Ignacy Karpowicz regényét a szmolenszki repülőgép-tragédiáról és az azt követő ügyekről? Ezeket is megkérdeztem a harminchét éves lengyel írótól, aki már nem sorolja magát a fiatal irodalomba. Karpowicz, akinek regénye tavaly jelent meg magyarul, a nemzetközi könyvfesztivál vendégeként járt nálunk.

Egy minapi felmérés szerint a lengyelek évi hét könyvet olvasnak el – válaszolta Karpowicz. Ezek általában úgynevezett bestsellerek, szóval nem a legjobb színvonalú irodalom. Valódi irodalmat csak a lakosság néhány százaléka olvas. De például több százezer példányban adták el a *Danuta Waleszka* készített interjút. (A volt elnök és Szolidaritás-alapító felesége nagy ösztönzéssel beszélt kapcsolatokról, sokak szerint „kipakolt” – *A szerk.*) Egyszóval Karpowicz szerint a valódi irodalom Lengyelországban háttérbe szorult, és a kevesek, a képzettebbek, az elit világa lett. Lengyelországban az irodalom felé csúszik – mondja. A kiadók sokáig nem kockáztatták fiatal, „kísérletlenül írók” megjelentetését. De amikor hatalmas siker lett *Dorota Masłowska* könyve, a Lengyel–ruszki háború a fehér-piros lobogó alatt, rájöttek, hogy érdemes is lehet kockáztatni.

Arra a kérdésre, hogy mennyire politikai a mai lengyel irodalmi élet és irodalmi termés, az író úgy felel: az irodalmi-konzervatív tömb szerint az irodalom vagy jó, vagy rossz, és nem létezik politikus irodalom. A kritikusok másik fele azt állítja: az irodalom mindig is politikai, és ha valaki a művében virágos mezőket ír le, az is politikai választás. Vannak írók, akiket a jobboldallal, a konzervatív körökkel azonosítanak. Ilyen például *Bronisław Wildstein*, *Rafał Ziemiński* és mások. Arra a közbevetésre, hogy ezeket a neveket publicistaként lehet ismerni, elismeri: hát igen, ha valaki elolvassa Wildstein regényeit, ott is ezt érzi. A jó hős elbukik, mert rossz a rendszer, a lengyelek nem számoltak le a kommunizmussal. De létezik baloldalinak mondott szépirodalom is. Ezek a szerzők a Krytyka Polityczna (baloldali szellemi műhely, kiadó és folyóirat) körével vannak kapcsolatban, az is adja ki őket. Ott is megjelennek kiváló dolgok. Például *Kaja Malanowska* könyvei. Nagyon pszichológizáló, de szellemes, a kliséket elkerülő írások az övéi. És mivel a KP adta ki, baloldalinak számítják őket. De ugyanígy minősítették *Michal Zygmunt* könyvét, az Utcai harcok éveit, csupán azért, mert melegekről van benne szó. Viszont Karpowicz szerint ez a regény eközben nyilván nőgyűlölő, és rosszul van megír-

va. A többség persze valahol középen áll. A szmolenszki tragédiáról és az azt követő politikai viharokról szerinte korai lenne írni. Most csak valami bántóan ironikus sikeredne belőle – mondja.

Karpowicz magát utazóként és íróként határozza meg. Megkérdeztem, melyik a fő hivatása.

Amikor fiatalabb voltam, utaztam, három évet éltem Közép-Amerikában, és laktam Etiópiában is. Afrika szegény, nehéz ott lakni, de Etiópia vonzott engem kultúrájával, az ősi etióp-kopt kereszténységgel. Izgalmas, ahogy ez a világ, mint sajátos erőd, megvédte magát évszázadokkal ezelőtt az iszlám inváziójától. Írtam egy könyvet A császár új virága címmel. Ez egy kicsit regény, kicsit riport, kicsit vita *Ryszard Kapuściński*val – mondja, utalva arra, hogy az utóbbi világsikerű riportkönyve, A császár Etiópiáról, *Haile Selasszié* egykori uralkodóról szól. Ő úgy látja, hogy A császár igazából politikai mese, az általánosítás felé halad, nem a konkrét leírása a cél. Nem is annyira Etiópiáról, mint általában a diktatúráról szól.

Ignacy Karpowicz a közbülső generációhoz sorolja magát a lengyel irodalomban, de sok kritikus szerint mind témaválasztásában, mind megoldásaiban is megújító. Magyarul is megjelent regényében nem a

fikció és a tény keveredik, hanem a mai lengyel világ a mítosszal: mondjuk így, lehozta Varsóba az antik görög isteneket.

Az emberek többsége nem képes bizonyítani, hogy vannak vagy nincsenek istenek, akár egy isten. Ahol Isten van, az a mi kultúránk. Ott vannak rítusok, van egyház, templomok, művészet, irodalom, ahol van isten. Ez volt a kiindulási pontom. Nem tudjuk, van-e vagy nincs, de úgy teszünk, mintha volna – mondja, hozzátéve: – A popkultúra korában élünk, és ez az eddigi világ legdemokratikusabb kultúrája. Sikeres lehet bennünk, és nagyon tehetséges személy és a komplett hülye is. A tehetség és művészi képesség kevés. A demokratizmus meg abban áll, hogy sikeres híresség lehet olyan valaki, aki a meritokratikus rendszerben semmire sem vinné, hiszen egyetlen képessége az, hogy ki tudja nyújtani a nyelvét, és a reality show-ban ezzel nyerhet, celeb lesz. Az istenek itt nálam egyszerűre elvontak és a popkultúra teremtményei, akár *Michael Jackson*, *Superman* vagy *Batman* – akik szintén emberi alkotások, egy megállapodás termékei. Azt akartam bemutatni, hogy társadalmunk világa alkuk világa, csak nem akarjuk tudomásul venni, hogy ezek önkényes megegyezések, úgy teszünk, mintha örök dolgokról volna szó.

Karpowicz: A popkultúra korában élünk. FOTÓ: M. SCHMIDT JÁNOS

A szerethető város nem fekete-fehér

Ignacy Karpowicz: A magyar irodalomnak Lengyelországban nagyon jó a visszhangja

Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál egyik vendége Ignacy Karpowicz lengyel író volt, aki 2010-ben az immár magyarul is adható Égiek és földiek című – szatirikus science fictionot és adalmai pamfletet ötvöző – regényével elnyerte a Polityka hetilap rangos Paszport-díját. A szerzőt Budapestről, egy távoli faluról és a falusi életéről faggattuk.

ATHMÁRY ISTVÁN PÁL

„A város távoli földrészen megfordult, de azt olvastam, már látja értelmét az utazgatás-mert az ember nem tudja ott hagyni a démonjait. Ehhez ké-láthatóan jól érzi magát Bu-esten.”

Való igaz, Budapestet szere- már harmadik alkalommal ok itt. Ez a város nagyon jól zol hozzám. Egyrészt mindig ek embereket ismerek meg itt, részt van egy tulajdonsága Bu-estnek, amit nagyon szeretek: fekete-fehér. Ha sétálok az ut- akkor az egyik ház gyönyörű ány, a közvetlenül mellette álló ont látszólag bármelyik pilla- an összeomolhat. Sokszor lát- már ezt az ellenétet afrikai y dél-amerikai utazásaim so- de Budapesten ez a furcsa ket- ég, a szépséges bérházaké és a inak tűnő épületeké békés egy- et alkot, nem harcol egymással két különböző világ.

– *A magyar irodalomról is an jó a véleménye, mint a fővá- unkról? Kiket kedvel a magyar k közül?*

– Mindenekelőtt Bartis Attilát Márai Sándort említeném meg, tőle nem minden tetszett. mrég Krasznahorkait olvastam gy élvezettel, és Esterházy Péter monia Caelestis és a Javított

kiadás című könyvei is tetszettek. Nemrég gondolkodtam el egyéb- ként azon, hogy Lengyelországban mennyire komoly hulláma van mostanában a magyar irodalom fordításának. Az utóbbi években több magyar fordítású könyvet olvastam, mint mondjuk németet. A magyar irodalomnak Lengyelor- számban nagyon jó a sajtója, és sokkal inkább jelen van, mint szá- mos más európai irodalom.

– *Ön amhara nyelvből fordít, azt sem beszélnek sokan ezen a kör- nyéken. Miért esett épp erre a vá- lasztása?*

– Ezt a nyelvet Etiópiában be- szélük, és teljesen véletlenszerűen választottam. Etiópiáról nem tudtam semmi többet, mint amit Ryszard Kapuscinski híres köny- vében, A császárbán olvashat- tam. Az egyetemen spanyol szak- ra jártam, és másodévesen beül- tem egy előadásra az eső elől. Ez történetesen Etiópia történetéről szólt. Ott derült ki, hogy ez egy- számomra teljesen ismeretlen vi- lág, miközben nagyon kevésbé af- rikai: már a IV. században is épültek itt keresztény templom- ok, fellelhetők itt ezer éve írt könyvek. Ha nincs a rossz idő, valószínűleg sose tanulom meg ezt a nyelvet, és sosem jutok el Etiópiába.

– *Falura költözött pár éve. A környezetváltás hatott az írásá-*

„A popkultúrában bármelyik idióta érhet el sikereket”

FOTO

ra is, például Tolstojhoz hasonlónan hirtelen felfedezte a paraszti élet értékeit?

– Igazából nem, hiszen tulaj- donképpen az összes könyvem nagyvárosban játszódik. De lehet, hogy ha a városban élnék, annak éppen az lenne a hatása, hogy egy- általán nem írnék semmit. Most azonban van egy regényötletem, ami valószínűleg falun fog ját- szódni. Ahol lakom, a település legszélső utcájában van egy ház, abban egy hetvenéves öregasz- szony lakik az ötvenvalahány éves fiával. Évek óta ismerem őket, töl- tük veszem a tojást és a tejet. Az asszony özvegy, a fiának sosem volt felesége, ezért csúfolják. Ér-

dekes módon ez a fiú végez el bi- zonyos nőknél szánt feladatokat a faluban, például ő igazgatja el a vi- rágokat a templomi oltáron. Egy- szer mentem hozzájuk vásárolni, és nevetést hallottam kiszűrődni a házukból. Bementem és megkér- deztem, hogy zavarhatok-e, hi- szen úgy hallom, vendégeik van- nak. Erre az asszony azt felelte, hogy nagyon rossz a keringése, ezért a fia időnként megcsiklan- dozza a talpát. Rájöttem, engem érdekel ez a furcsa, de nagyon mély érzelmi viszony az anya és a fiú között.

– *Egyszer úgy nyilatkozott, ma a popkultúra helyettesíti a vallást. Mire gondolt pontosan?*

– Egyfelől a popku- lpos, tele van valós- Másfelől azonban va- érdekes tulajdonsága kultúra a létező leg- sabb elképzelés, hisz sa” előtt ahhoz, hogy lamiben sikert érjer gesnek kellett lenni. rában bármelyik idió kereket. Kettő: a val hatékonyabban féke ressziót. Nem a köz rek közötti agresszió hanem a magasabb államok közötti agre népiirtásra. Miközbe ra mégiscsak sok voi vallásnak.

PÁLFALVI LAJOS:

Versek a birodalom végnapjaiból

■ *A határ átlépése. Wiktor Woroszylski versei és prózája Gömöri György és Kerényi Grácia fordításában. Concord Media Jelen Kiadó, Arad, 2013. 195 oldal, ármejelölés nélkül*

Ma már senki sem tud elképzelni olyan diktatúrát, amely ellen a költészet képes harcolni, és olyan költészetet sem, amely képes a diktatúra ellen harcolni. Woroszylski költői életműve mégis nagyrészt ilyen pozícióból íródott, bár természetesen nem egyszerűsítette le a lírát a politika dimenzióira. Előtte azonban volt egy ifjonti, kommunista ámokfutása; mint maga mondta egy interjúban, akkora agitátor lett belőle, hogy még a szülei is félték tőle. Csak őszinte rajongásból, nem pedig sanda számításból lehet olyan elvakult verseket írni, mint a *Sose halunk meg*. Sajnos már ekkor felfedezték Magyarországon – újból olvasóink figyelmét ezúton szeretném felhívni munkásságának témájú *Bilincstánc* (1952) című kisregényére.

A lelkesedésnél talán csak a gyors kiábrándulás volt nagyobb. Nem zarándokként jutott el fiatalon a moszkvai szent sírhoz, a birodalmi központban tanulta évekig az írói mesterséget. Bejárta a Szovjetuniót, saját szemével látta a működő, megroppanó, majd restaurálódó sztálinizmus borzalmait. Bár élete végéig az orosz irodalom rajongója maradt, a legnagyobb együttérzéssel közeledett a birodalom gettói-

ba, rezervátumaiba zárt, pusztulásra ítélt népekhez (ez egyébként a világon sehol sem jellemző az orosz irodalom szakértőire, akik maguk is hajlamosak betöltekezni a birodalmi öntudattal).

Woroszylski ezután már ellenzéki költőként dolgozta fel a XX. századi történelem legsúlyosabb tapasztalatait, műfordítóként pedig gyakran szólatatta meg a leigázott népek költőit; ukrán és fehérorosz ellenzékiek mellett a csuvas Gennagyij Ajgit is, akit emellett francia könyvekkel is ellátott. Varsói lakása idővel páneurázsiai irodalmi információs központtá vált. Lengyel költő esetében könnyen felismerhetjük e nyitottságban a Jagelló-hagyományokat, de ha alaposabb környezettanulmányt készítünk, találhatunk itt mást is.

A költő a mai Fehéroroszország területén lévő nagy múltú, de a XVIII. század végén kezdődő orosz uralom alatt egyre inkább eljelentéktelenedő Grodnóban nőtt fel, asszimilált zsidó családban (apja neves orvos volt). Nem tudom, hogyan váltották egymást a nyelvek az ősök nemzedékeiben, de a költő e soknemzetiségű vidékre jellemző könnyedséggel mozog nyelvek és kultúrák között, diszkréten háttérbe szorítva a lengyel nemzeti mitológiát. Amikor segít valakin, azt barátként, nem pedig rabságból szabadító lengyel messiásként teszi.

Élete egyik meghatározó élményét mégis egy olyan országban szerezte, amelynek nem értette a nyelvét. 1956.

október 30-án érkezett Budapestre, ahol már járt hét évvel korábban „a Rajk-per verőfényes szeptemberében”. A kötetben az 1984-es szamizdatkiadás óta többször is megjelent *Magyarországi napló* is szerepel, de ezt már méltatták eleget, míg költőként, íróként és a legnagyobb magyar költők fordítójaként még most sincs benne a köztudatban, tizenhét évvel a halála után. Pedig megérdemelné, hogy VIP-ként kezeljék, újabb köteteket adjunk ki tőle. Ha a naplót olvasva nem éjtük be annyival, hogy „kiáll a forradalom mellett”, hanem más kontextusba akarjuk helyezni, nyugodtan besorolhatjuk a virágkorát élő lengyel tényirodalom (riport, Kapuściński-iskola) első klasszikus darabjai közé. A kudarcba fulladt magyar dekolonizációs kísérlet madártávlatból nézve jól illeszkedik az utóvédharcot folytató birodalmak periferiáin ki-robbant lázadások közé.

Végül nézzünk egy példát arra, hogyan dolgozta fel költőként a vereséget és a kommunista restaurációt. Az ötvenes évek második felében gyakran voltak párhuzamot a vallási fanatizmus és az ideológusok rémuralma között. Az 1956. novemberi keltezésű *Város* azt a pillanatot ragadja meg, amikor ismét rabosítják a szökött fegyenc-ként kezelt társadalmat, megint rákényszerítik az utálattal elvetett eszmét: „Félfönni. És túlélni mindent, / s a város üszkein megállva, / újra hinni csupacsiriz-menny / megragasztgatott angyalában.”

Lövés az erkélyről

Kóborlások a volt Szovjetunióban

■ SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL

Jacek Hugo-Bader szabálytalan útikönyvként is felfogható riportkötete nem olyasféle olvasmány, amelyik után az ember úgy érzi, feltétlenül el kell jutnia a könyvből megismert helyszínekre. Inkább valamiféle hálát érez, amiért a szerző helyette döntött úgy, hogy súlyos összegért vesz egy terepjárót, és nekivág Szibériának, hogy gengszterek, neofasiszta zenészek vagy éppen az alkoholtól megárgyult rénszarvaspásztorok között időzzön. Hugo-Bader stílusára és nézőpontjának egyediségére számos példa hozható. A szakadár, hivatalosan el nem ismert Dnyeszter Menti Köztársaságot például a helyi konyakok történetén keresztül mutatja be. A fura államalakulat külügyminiszterével poharazgat, s megtudhatjuk, hogy „az imént kitöltött háromcsillagost 2001 telén, pontosan akkor kezdték el érlelni, amikor Borisz Kulagin tiraszpoli lakos begőzölt, cirkuszt a feleségével, aztán a fogta a puskát, kirohant az utcára, és nekivágott a városnak, közben meg leadott egy-egy sorozatot az ablakokra. Nem jutott kétsaroknyira a dühöngő őrült, amikor kihajolt valaki az erkélyről, és három célzott lövéssel kifektette a járdára. – Remek lövések – mondtam azon az erkélyen állva, ahonnan Makszim Galkin tüzelt. – Lehet vagy kétszáz méter. – Kétszáznegyven – igazít helyre. – Leléptem.”

Szóval nem állítható, hogy a lengyel riportiskola egyik legnevesebb képviselője páholyból szemlélődne, még ha az említett esetben konkrétan egy erkélyen került is az események sodrába, hogy aztán a történet felidézésével rátérjen annak ecsetelésére, hogyan néz ki egy talpig felfegyverzett, dacból született

ország. És nem habozik alávetni magát a sámánnó kezelésének sem, sokszorosan vállalva a fagyhalál veszélyét. („A dízelmotorok jelentik a legnagyobb gondot az autósoknak. Télen olyan dízelolajat árulnak Szibériában, amelynek mínusz hatvan fokig garantálják a minőségét, de egy garast [kopejkát] sem érnek ezek a garanciák.”) Aztán jó sok időt tölt a nagy orosz hippinmezdek túlélőitől kezdve moszkvai rappereken át a legkülönfélébb szerzetek társaságában, vagy éppen egy néprajzos türelmével időzik el a sámánok és a szibériai jávorszarvaspásztor-brigád tagjai között, hogy vérfagyasztó thrillerrel felérő riportban mesélje el, hogyan pusztítják el magukat a tajgai őslakosok, az alkohol kiváltotta fehér láz, vagyis a delirium tremens hatására.

A szerző stílusának ütítő iróniája sem feledteti, miféle siralomvölgyeket barangol be. Interjú a oroszországi HIV-fertőzöttek szépségkirálynőjével, megrázó beszélgetések az elmúlt száz év legnagyobb bányászsztrájkjainak túlélőivel és az áldozatok családtagjaival Ukrajnában, alászállás a moldáv nő- és szervkereskedelem poklába – Hugo-Bader nem a cukormázát kínálja olvasóinak. Nem véletlenül idézi a könyv fülszövege kiváló kollégáját, *Mariusz Szczygielt*, aki szerint a Fehér láz írója a kóbor kutya perspektívájából írja le a volt szovjet birodalmat. És bizony a szagnyomok olyan ösvényekre vezetnek a kiváló riportert, melyek végén rendre az önmagát újrateremtő reménytelenség és a keserű abszurditás példái botlik.

(Jacek Hugo-Bader: *Fehér láz*. Ford.: Pálfalvi Lajos és Mihályi Zsuzsa. Kairosz Kiadó, Budapest, 2012. Ára: 3000 forint)

HÉLY

01. 19.

KEZDÉS:
19.00

HELYSZÍN:
Eötvös 10
Közösségi
és Kulturális
Szintér
(Budapest VI.,
Eötvös u. 10.)

SZERZŐ:
Ingmar Villqjst
(Varsó)

CÍM:
Helver
éjszakája
Kiss Manyi
Társulat

RENDEZŐ:
Sztítás Barbara

SZEREPLŐK:
Vári Éva
Fila Balázs

JEGYÁR:
2300 Ft

01. 27.

KEZDÉS:
10.30

HELYSZÍN:
Puskin mozi
(Budapest V.,
Kossuth La-
jos u. 18.)

CÍM:
Zakatóló
Zenemuzi
Gyerekfil-
mek élő ze-
nel kísérettel

JEGYÁR:
1100 Ft

HÍRDETÉS

LENGYEL INTÉZET

A budapesti Lengyel Intézet májusban lesz hetvennégy éves. Az Európa-szerte működő testvérei közül az egyik legrégebbi alapítású intézmény a második világháború alatt a lengyel menekültek támogatására, akkoriban nem hivatalos folyóirat- és könyvszerkesztőségként. 1951-től Lengyel Olvasóterem néven üzemelt, a hatvanas években pedig Lengyel Tájképző és Kulturális Központként költözött

mostani előkelő helyre, a Nagymező utca 15.-be. Az intézet nemcsak a szláv művészcsoportokat vonzza. Sokat praktikus szempontok vezettek a „Pes Broadway” küszöbébe, üvegajtós épületmeibe: munkahelyi relépés reményében szerelemből vagy bami más miatt megaknak tanulni lengyelül. Úgy tűnik, ehhez senem találnának jobb helyet, hiszen szemterenkénti 120-130 t nullojával az intézet deti a világon a legt nyelvkurzust.

ÉVSZÁZADOS ÖSSZEMOSOLYGÁS

Nyitott és fiatalos

Úgy tűnik, mintha a lengyelek felébredtek volna abból az évtizedekig húzódozó, nyomasztó álomból, amelyből a magyaroknak még mindig nem sikerült. Öntudatosak, nyitottak, fiatalosak. Vibrálnak és pezsegnek. Pont úgy, mint a magyarországi kultúrintézetük.

SZÖVEG: ONGJERTH HANNA

Nem uralkodnak rajtunk közös királyok, nem nyögjük már a szovjet diktatúra terheit sem, a magyar–lengyel barátság mégis több ma is, mint rimes, borvirágos összekacsintás. És nemcsak azért, mert nemzeti ünnepen úgy cserélgetjük a szélsőjobboldali hazafiainkat, mint más a kosaraskártyát, hanem mert a lengyelek iránt élő rokonszenv generációkon át öröklődik.

A lengyel–magyar kulturális „kereskedelem” legforgalmasabb piaca az irodalom. Tucatjával adják ki mindkét országban a másik könyveit, klasszikusokat és kortárs szerzőket is. Az élő dialógus jelentőségét egy pillanatra sem alábecsülő budapesti Lengyel Intézet tudatosan vesz részt a közvetítés folyamatában, ráadásul valódi párbeszédet kínál az érdeklődőknek a művészet minden területén. A kiállítások, a

színházi és táncelőadások, filmvetítések és irodalmi estek alkalmával meghívott vendégekkel lehetőséget teremtenek az együtt gondolkodásra.

– Az a szándékunk, hogy minél szélesebb körben mutassuk meg a magyar közönségnek a mind több világhírű, folyamatosan új trendeket mutató lengyel kortárs művészeti alkotást – foglalja össze a lengyel külügyminisztérium alá tartozó intézmény tevékenységét új igazgatója, Katarzyna Sitko. – Hogy új perspektívákba helyezve minél alaposabban megismertessük

dolgozni, ha az összefogásra tünk. Gyakran keresnek mi oktatási intézmények, eseként civilek is, ha Lengye szággal kapcsolatban akad lamilyen kérdésük. Előfor má, hogy valaki a diplomam kájához kért segítséget – be az együttműködés fontosság Katarzyna Sitko.

A Lengyel Intézet rendeznyeinek egy része minden év más, kívülről meghatározot matikára épül. 2013 főszel lője a száz éve született z szerző, Witold Lutoslawski. „intellektuális érzelem” zás

ja alatt kom náló műv munkássá ra emléke január 26 a Wrocl

” A LENGYEL–MAGYAR KULTURÁLIS „KERESKEDELEM” legforgalmasabb piaca az irodalom.

a történelmünket. A tavasszal nyílik meg Varsóban a Lengyel Zsidók Történetének Múzeuma, az eseménnyel összefüggésben Budapestre is szervezünk kiállításokat, előadásokat.

Az intézet szoros kapcsolatot ápol az itteni partnerekkel. – Eredményesebben tudunk

Leopoldinum Kamarazene a Művészetek Palotájában, vasszal és ősszel pedig a T fő és a Budapest Music Cer színpadán mutatják meg a l gyel improvizációs zene leg gyobb mesterei, hogy mik szólnának alkotásai, ha ó i ga is dzsesszt játszott volna.

Witold
Lutoslawski

Az **mim** bemutatja: **ÚJRAHASZNOSÍTÁS**

3x LGT

február 15., 16. és 17.

ticket express.hu

www.lgtmaraton.postr.hu

[origo] **Blikk** **NÉPSZABADSÁG** **Roland**

Lengyelország új helyét keresi a világban

Roman Kowalski nagykövét Varsó Európa-pártiságáról, a weimari tengelyről és a visegrádi márka megerősítéséről

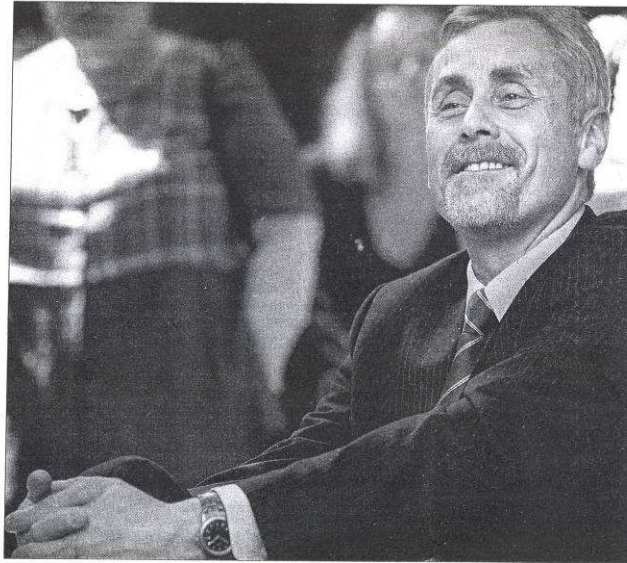
Az ezeréves magyar-lengyel barátság igazán különleges Európában. Ennek jegyében tartják meg minden év március 23-án – ezúttal Tarnóban – immár évek óta a barátság napját. Az eseményen szintén hagyományosan részt vesz a két ország államfője is. Ezt megelőzően Áder János ma tárgyal lengyel kollégájával, Bronislaw Komorowskival és Donald Tusk kormányfővel is. Ez a nap azonban nemcsak a múltba révedésre, a számadásra, hanem a jövő tervezésére is lehetőséget ad. No és barátok közt természetesen, hogy őszintén meg tudják beszélni azt is, ha valamilyen éppen nem értenek egyet. Jobbító szándékkal, de erre törekedtünk Roman Kowalskival, Lengyelország Budapesti nagykövétével beszélgetve is.

STIER GÁBOR

A deklarációból ítélve ismét Közép-Európa került az idén a magyar külpolitika fókuszába. Indokolja ezt, hogy júliusban Budapest veszi át Varsótól a visegrádi négyek elnökségét. Erős Közép-Európáról beszélni Lengyelország nélkül nem lehet, ám egyáltalán ugyanazt az országcsoporthoz tartozunk-e Közép-Európa alatt?

– Azt gondolom, Közép-Európa nem csak a deklarációk szintjén került az érdeklődés homlokterébe. Az utóbbi időben számos olyan, a gyakorlatban is megmutatózó lépést tettünk, ami bizonyította, hogy autentikus az az érdeklődés, amivel Magyarország és Lengyelország Közép-Európára figyel. És ez nem csak a visegrádi csoportban betöltött elnökségekben vagy a magyar Közép-Európa-évből nyilvánul meg. Ma sok mindenről hasonlóan gondolkodunk. A megegyezés az Európai Unió következő költségvetéséről közös siker, amelyhez Közép-Európa és a vele egyetértő európai partnerek egyaránt hozzájárultak. A nagyon jó, rendszeres és közvetlen politikai kapcsolatok, a régió energetikai biztonságát célzó konkrét intézkedések, az infrastruktúrális projektek nyugat-balkáni és keleti partnereink támogatása,

gyakran hiányzott ez a hozzáállás. Nagyon is konkrét dolgokról és érdekekről beszélünk, így a pragmatizmus biztosan nem fog ártani. Ugyanakkor szeretném hangsúlyozni, hogy a közép-európai régió és a visegrádi együttműködés valóban nagyon fontos számunkra. Ezt őszintén mondom, és azt gondolom, hogy a most zajló lengyel visegrádi elnökség ezt hitelt érdemlően igazolja is. Szeretnénk tágabb kontextusba helyezni a régió együttműködését, megerősíteni a visegrádi márkát, mert nagyon értékeljük jelentőségét, amit már nem csak Európában ismernek fel. Ezt a célt szolgálják a Nyugat-Balkánnal, a Keleti Partnerséggel, a balti és északi országokkal vagy a német kancellárral és a francia elnökkel kibővített tanácskozások, ahogy azok a találkozók is, amelyekre még az elnökségi időszak alatt a világ gazdasági nagyhatalmainak vezetőit hívjuk. Emellett a miniszteri és szakértői szintű megbeszélések egész sora zajlik folyamatosan. A V4-es elnökség alatt olyan témákat vetünk fel, amelyek nemcsak nekünk, hanem az egész kontinensnek fontosak. Ilyen a biztonság, az energetika kérdése vagy Európa politikai és gazdasági jövője. Ami pedig a varsói gyorsot illeti, szeretném hangsúlyozni – eltérve a ná-

„Büszkének kell lennünk erre a barátságára”

FOTÓ: MTV/MOHA BALÁZS

Ahhoz, hogy tényleges befolyásunk legyen a stratégiai döntésekre, a centrumban kell lennünk. A retorikát nem szeretném kommentálni, mert az mindig a legkülönbözőbb körülmények függvénye. Ugyanakkor örülök annak, hogy a számos, minket is terhelő gond ellenére sikerült megőrizni a lengyel optimizmust és az igenlő látásmódot, amellyel Európát tekintünk. Sokféleképpen magyarázzák ezt a szakértők, de az biztos, hogy az elmúlt néhány évben egyfajta áttörés következett be abban, ahogy a

magyarok előtt számtalan lehetőség áll nyitva a találkozásra, tanulásra, kapcsolatkiépítésre – és már nem csak a két ország határain belül. Lengyelországban óriási az érdeklődés Magyarország iránt. Nálunk három magyar tanszék működik, és ezek olyan népszerűek, hogy az egyetemek költségértékes és levezető képzést is hirdetnek a magyar szakokon. Úgyhogy nem rossz a helyzet, egyszerűen csak más. Ha egy kicsit rosszindulatú akarnék lenni (az leszek), például azt tanácsolnám, hogy ne szüntessék meg a

nyunknak ezt az aspektusát végigkísérte a lépésről lépésre fejlődő bilaterális és regionális együttműködés, valamint országaink európai integrációja. És ez utóbbi, ha az elmúlt 25 év perspektívájából tekintünk rá, fontosabb, mint a pozitív vagy negatív szereoptípiákra épülő, belpolitikai vagy külle irányuló játszmák. Ez a mi nemzedékünk hozzájárulása ahhoz, amit – hangzatosan szólva – egykor a Piastok és az Árpád-házaiak, a Jagellók, Báthory, Bem és Petőfi, idősebb és ifjabb Antall József, a későbbi miniszterel-

mintha ön végig a lengyel-magyar különbségekre koncentrálna, engem is erre próbálna rávezetni. Pedig az elmúlt két és fél évtizedben, míg egyesek a különbségek hangsúlyozták, mások – köztük ő is – sokat tettek azért, még a különbségek tudatában is, hogy bilaterális kapcsolataink erősödjenek. És ez így is történt. Kezdetben lengyelek és a magyarok együtt bontották le a keleti blokkot, később közösen teremtettük meg regionális együttműködés kereteit: végül egyszerre csatlakoztunk a nyugati világ különböző szervezeteihez. Sokak meglepetésére ki derült, hogy az Európai Unióban is együtt lehetünk jelen. Ha ezeket az eredményeket azokkal a jövőképekkel hasonlítjuk össze, amelyek a 80-as, 90-es évek fordulóján Magyarország is jellemzőek voltak és amelyek többségükben nem feltelettek a két ország fejlődésének és integrációjának párhuzamosságát, akkor láthatóvá válik, mennyire erősek azok a régió minden országát és társadalmát jellemző vonások, amelyek a politikai akaratnál igazabb, valódi alapját képezik együttműködésünknek. Közép-Európa nem földrajzi közönség, hanem erős történelmi szálakkal összefonódott országok közössége. Mindenekelőtt pedig olyan országok együttese, amelyek közös akarata, hogy a Nyugathoz szorosan kapcsolódva alakítsák ki jövőjüket. Ebben az értelemben Közép-Európa szélesedik: az elmúlt évtizedben csatlakozott hozzá Románia és Bulgária, a régió országainak körébe lassan belépnek a posztjugoszláv országok, a jövőben pedig Ukrajnának, sőt Fehéroroszországnak is esélye lesz arra, hogy Közép-Európában találja magát. Emellett szinte mindannyian más régiókhöz

A VISEGRÁDI CSOPORT LENGYEL ELNÖKSÉGE (2012. JÚLIUS 1. – 2013. JÚNIUS 30.)

ÉRDEMES FOLYTATNI!

Hamarosan véget ér a Visegrádi Csoport lengyel elnöksége. Nagyon aktív, széles témakört felölelő időszakon vagyunk túl – az elnökség a régió és az egész kontinens szempontjából lényegi politikai és gazdasági kérdéseket vetett fel. A jól elvégzett munka érzésével zárjuk le a lengyel elnökséget, azzal a meggyőződéssel, hogy az megerősítette a Visegrádi márkát, jól szolgálta a csoport minden tagországát, és nemcsak Visegrád, hanem a széles értelemben vett közép-európai régió érdekeit is. Július 1-jén Magyarország veszi át az elnöki tisztelet. Számítunk az új ötletekre, de várjuk azoknak a projekteknek a folytatását is, amelyeket a lengyel elnökség alatt kezdeményeztünk és indítottunk el.

Roman Kowalski, a Lengyel
Köztársaság budapesti nagykövete

Amikor több mint húsz évvel ezelőtt Lech Wałęsa, Václav Havel és Antall József aláírta a Visegrádi Háromszöget életre hívó egyezményt (Szlovákia részvételével ebből a szövetségből alakult nem sokkal később a Visegrádi Csoport), az nemcsak a négy nép közös történelmi örökségére, közös értékeinkre és a megdöntött rezsím valamennyiünket érintő, fájdalmas tapasztalatára való hivatkozás volt. Egy nagyon konkrét, közös célt is kijelöltek számunkra: országaink mielőbbi csatlakozását az euro-atlanti és európai struktúrákhoz. A térséggel kapcsolatos akkori félelmek ellenére – és bizonyára sokak megdöbbenésére keleten és nyugaton – a kommunista rendszer bukása után régióink nem vált veszélyes, kiszámíthatatlan politikai fekete lyukká. Megmutattuk, hogy a legfontosabb történelmi pillanatokban képesek vagyunk az álláspontok összehangolására, a kölcsönös megértésre és a rendkívül hatékony együttműködésre – hiszen történelmi távlatból nézve nagyon gyorsan elértük mindkét stratégiai célunkat. Igaz, hogy a NATO- és az uniós tagság elnyerése után sokan ismét a visegrádi küldetés kimerülését hangoztatták, mégis ezeken a véleményeken felülkerekedett a józan ész, és annak a tudata, hogy érdekeink megegyeznek. Az a gondolkodásmód vált meghatározóvá, hogy Visegrádot nemcsak fenntartani érdemes, hanem tartalmilag is bővíteni, szélesíteni kell a működését. Ma már jól látható, mennyire indokolt volt ez a döntés. Még ha máshogyan is látunk egyes dolgokat, esetleg bizonyos területeken eltérhetnek az érdekeink, továbbra is számtalan közös feladat előtt állunk. Ilyen küldetés az EU megerősítése úgy, hogy régióink politikai, gazdasági, infrastrukturális és energetikai érdekei ne szenvedjenek csorbát. Ugyanilyen fontos a keleti- és nyugat-balkáni partnereink támogatása, hiszen, saját tapasztalataink nyomán, tökéletesen megértjük a nehézségeiket és törekvéseiket. Még sok a tennivalónk, hogy Európának ebben a részében ténylegesen növekedjék az életszínvonal. Kétségtelenül fejlesztésre szorul a kulcsfon-

tosságú közúti és a vasúti infrastruktúra (a személy- és a teherszállítás egyaránt), aminek jobb kiépítettsége megkönnyítené az áruk országaink közötti szabad áramlását. Folyamatosan keressük azokat a megoldásokat, amelyek növelnék a régió energiabiztonságát és piacaink integráltságát.

Az évek során a Visegrádi Csoport együttműködése felismerhető védjeggyé vált, sokan pedig az eredményes rendszerváltás és a regionális együttműködés mintapéldáját látják benne. Együtt sokkal fontosabb partnerei vagyunk az európai és a jelentős Európán kívüli országoknak. Mert mit is jelent ma Visegrád? Csaknem 60 millió főt, nagyrészt jól képzett, fiatal embereket, kiváló oktatási infrastruktúrát, nagy történelmi és izgalmas kultúrát, stratégiai elhelyezkedést a kontinensen a fő kereskedelmi útvonalak találkozásánál. Az egymás között lebonyolított kereskedelmi forgalmunk pedig majdnem eléri a 65 milliárd eurót! Együtt a világ 15. gazdasági nagyhatalmának számítunk, és másokkal ellentétben nagy fejlődési lehetőséggel rendelkezünk. A most záruló lengyel elnökség éppen a visegrádi márka megerősítését, az említett előnyös jellemzőknek a kiaknázását és az EU-n belüli együttműködésünk még jobb összehangolását tűzte ki céljává. A Visegrádi szolidaritás valódi próbatételének bizonyultak a következő Többéves Pénzügyi Keret tárgyalásai, amelyeket az EU minden tagállama kiemelt ügyként kezelt. Ebben a kiélezett helyzetben bizonyítottuk, hogy együtt hatékonyan tudunk fellépni az európai politika legfontosabb kérdéseiben. Az, hogy az időnként felmerülő nemzeti prioritások ellenére a V4 megőrizte az egységét, azt mutatja, hogy képesek vagyunk távlatosan és globálisan gondolkodni. Közös hangunkat pedig immár senki sem hagyhatja figyelmen kívül az egyesült Európában. A tárgyalások eredményén kívül ezt a pozitív jelet, a szolidáris és a hatékony együttműködés megvillanását is közös európai sikereink közé sorolom. Látható, hogy együtt sokkal többre vagyunk képesek, kü-

POLISH VICTORY IN 1ST VISEGRÁD BICYCLE RACE

→ Andrzej Kaiser from the Polish Corratec cycling team crossed the finish line first in the Visegrád Bicycle Race that took place for the first time this May. The field pushed the pedal in a route of 533 kilometers, starting the afternoon of May 17 in Budapest, cycling through Hungary, Slovakia, the Czech Republic and Poland and finishing in Krakow in the following morning. Kaiser and his teammates [Dariusz Wojciechowski and Zbigniew Górski] from the Poznan-based club were clear favorites in the race, which took them 14 hours to complete.

The medal ceremony on May 18 was attended by (the 'father' of the competition) Polish Foreign Minister Radosław Sikorski (pictured below), his Hungarian and Slovak counterparts János Martonyi and Miroslav Lajčák, as well as Poland's Minister of Sport, Joanna Mucha and Minister of Agriculture and Rural Development Stanisław Kalemba. ←

Photo: Artur Macielnik, Marcin Kosiński, Courtesy pictures

THE MOST IMPORTANT MEETINGS OF THE POLISH V4 PRESIDENCY

PICTURES FROM THE TOP:
- **Warsaw** hosts a meeting of foreign ministers of the V4 and Western Balkans, also attended by Bulgaria, Greece, Romania and the Commissioner for Enlargement and Neighbourhood Policy (October 25, 2012)
- **Gdansk** was host to a ministerial meeting of the Visegrad Group, the Nordic and Baltic Sea countries (February 20, 2013)
- **Warsaw** hosted a meeting of the prime ministers of the V4 countries with German Chancellor A. Merkel and French President F. Hollande (March 6, 2013)
- **Krakow** hosted a meeting of foreign ministers of the Visegrad Group and the Eastern Partnership countries also attended by High Representative Catherine Ashton, Lithuania's foreign minister and Ireland's foreign deputy minister (May 17, 2013)

lönösen, ha figyelembe vesszük, hogy a V4 ma közel azonos számú szavazattal rendelkezik a Tanácsban, mint Németország és Franciaország együttvéve. Bár saját teljesítményünket nehéz megítélni, elégedetten gondolunk a lengyel elnökségi időszakra. Az intenzív együttműködés

már megszokott formái, a politikai és gazdasági élet valójában minden aspektusát átfogó szakértői megbeszélések és a miniszterelnöki, illetve miniszteri találkozók mellett Lengyelország magas szintű konzultációkat szervezett a német kancellár és a francia elnök, a balti és az északi országok, valamint a Nyugat-Balkán és a Keleti Partnerség államainak részvételével. A találkozókra jelen voltak az uniós intézményrendszer legmagasabb rangú képviselői, az elnökség végén pedig a japán miniszterelnök is a visegrádi körbe látogatott. Az elnökséget szimbolikusan a magyar, a lengyel és a horvát külügyminiszter budapesti látogatása és az a visegrádi nyilatkozat zárta, amelyet Horvátország uniós csatlakozása alkalmából írtak alá a felek. A találkozók közül jó néhányat most először rendeztek meg ebben a formában, a felvetett témák jelentősége pedig nem vitatható. Visegrád ilyen szélesre tárása a külső

Krakkó, a Visegrádi Csoport és a Keleti Partnerség külügyminisztereinek találkozója

partnerek előtt óriási siker, amely magasabb szintre emelte együttműködésünket. Ezt a törekvést, a visegrádi aktivitás kibővítését, kétségkívül érdemes folytatni. A civil és közösségi kapcsolatokban is aktív időszakot hagyunk magunk mögött. Különösen büszkéek vagyunk Radosław Sikorski külügyminiszter ötletének, az I. Visegrádi Kerékpárversenynek a megvalósítására. Ez együttműködésünk új, sportos tere, amely mindamelllett szimbolikus erővel is bír, hiszen az 533 kilométeres, extrém körülmények között zajló Budapest-Krakkó kerékpáros-maratonnál nehéz lenne kifejezőbb szimbólumot találni a Visegrádi Csoport kitartásának és hatékonyságának az érzékeltesére. Bízunk benne, hogy sikerült hagyományt teremteni a versennyel, amely tovább gazdagítja majd a Visegrádi Csoport szervezte események sorát - jövőre budapesti célba érkezéssel.

Miniszterek az I. Visegrádi Kerékpárverseny befutója előtt

A következő lapszámban a HVG exkluzív interjút közöl Radosław Sikorski lengyel külügyminiszterrel

Visegrad 4
Integration
& Cohesion

Support for the Visegrad Group
July 2012 - June 2014

budapest.mfa.gov.pl

Ha kell, két keréken gurul a V4-csapat

Lengyelország üdvözi, hogy a V4-elnökség teendőit júliusban átvevő Magyarország folytatni szeretné a lengyel programot – mondta Radoslaw Sikorski lengyel külügyminiszter a visegrádi országcsoporthoz, a keleti partnerségi program résztvevői, valamint az EU kül- és biztonságpolitikai főképviselethez tartozó találkozóján.

HÍRÖSSZEFOGLALÓ

Krakkóban találkoztak a visegrádi országok (V4, Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) külügyminiszterei, az eseményen képviseltették magukat az Európai Unió keleti partnerségi kezdeményezésében részt vevő országok, továbbá jelen volt *Catherine Ashton*, az EU kül- és biztonságpolitikai főképviselethez tartozó. *Radoslaw Sikorski* a tárgyalás utáni sajtótájékoztatóján közölte: a találkozó nagyon hasznos volt a 2009-ben kezdődött keleti partnerségi kezdeményezés vilniusi csúcstalálkozója révén való felkészülés szempontjából.

Magyarország, Szlovákia, Lengyelország és Csehország munkatársai miniszterei tegnap Krakkóban tanácskoztak a négy ország munkajogi szabályozásáról és a fiatalok foglalkoztatási gondjainak megoldásáról. *Czomba Sándor*, a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) foglalkoztatáspolitikáért felelős államtitkára az MTI-nek a tanácskozásról beszámolván elmondta, hogy utoljára 2006-ban volt ilyen magas szintű találkozó, és kollégáival megegyeztek, hogy a jövőben gyakrabban tárgyalnak, legközelebb a visegrádi soros magyar elnökség idején, az idei második fél évben. A magyar munka törvénykönyve (Mt.) az egyik legrugalmasabb Eu-

rópában, és a kormány bízik abban, hogy a jövőben sokat segít a foglalkoztatási feltételek javításában. Szólt arról is, hogy a fiatalok foglalkoztatása kapcsán a V4-országok megállapodtak arról, hogy egy közös pilotprojektet indítanak, amely a magyar elnökség alatt konkretizálódhat, és amelyben ugyancsak azoknak a gyakorlatban bizonyított eljárásmodoknak az átadására koncentrálnak, amelyek segíthetik a fiatalok munkába állását.

Közben délután elrajtolt az első V4-kerékpárverseny Budapestről, amelynek célja a húszéveses múltra visszatekintő visegrádi együttműködés népszerűsítése – tájékoztatta az MTI-t a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője. – Az 533 kilométer hosszú verseny résztvevőit a szombati célba érkezéskor Krakkóban a visegrádi országok külügyminiszterei, köztük *Martonyi János* köszönti, míg az indulókat a rajt előtt *Próhle Gergely*, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára és *Beata Stelmach*, a lengyel külügyminisztérium helyettes államtitkára üdvözölte – tudatta *Kaleta Gábor*. *Próhle Gergely* arra hívta fel a figyelmet, hogy a V4-együttműködés nem állhat csupán az államfők találkozóiból, a valódi közösség és a közös tudat csak alulról építkező kezdeményezések sokaságából fejlődhet ki.